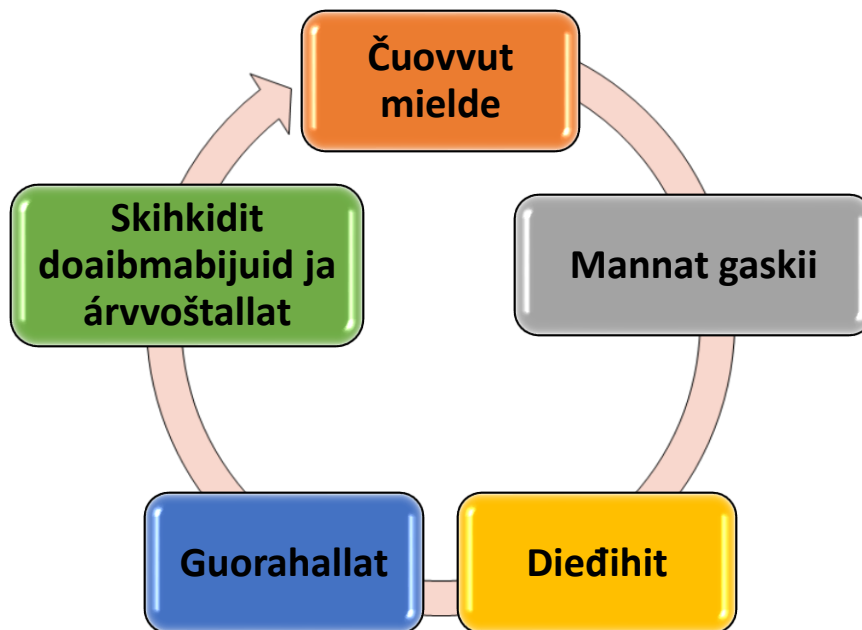

Doaibmaplána 2021-2022

Dorvvolaš ja buorre skuvlabiras

Doaibmangeatnegasvuohta

Deháleamos rahčan givssideami vuostá geavvá ovdalgo givssideapmi ruohtastuvvá.
(Erlend Moen, 2014, Positive relasjonar blant barn)

Sisdoallu

Álgosánit	4
Formála vuodđu.....	5
Mánnákonvenšuvdna – vuoigatvuođat ja árvovuodđu	5
Givssideamit ja loavkašuhhtimat	6
Karášjoga skuvlla bargu dorvvolaš ja buori skuvlabirrasa ovdii.....	7
Ollislaš ja vuogádatlaš bargu	8
1.dássi: Ovddidit buori ja dorvvolaš skuvlabirrasa	8
2.dássi: Eastadit givssideamiid ja loavkašuhhtimiid	9
3.dássi: Gieđahallat loavkašuhhtimiid ja givssideamiid	11
Karášjoga skuvlla skuvlabirasdoaimmabijut	14
Sosiálagelbbolašvuodáplána (6. mielddus).....	14
Loaktindoaimmabijut	15
Karášjoga skuvlla jahkejuvla	15
Ábolaš ságastallan.....	17
Guoskevaš gažaldagat oahppiságastallamii	18
Luohkkábirrasa iskanlista	18
Skuvlla-ruovttu ovttasbargu	19
Maid dagašit, váhnemin, jus mánnát givssidevččii earáid?.....	19
Vuogádatlaš almmustahttimiidda reaidut	20
Čavgejuvvon ovddasvástádus – erenoamáš hearkkes oahppit	21
Skuvlla reaidu – eastadeaddji bargu	22
Eastadeaddji doaimmat ja miellaávkkálaš doaimmabijut	22
Karášjoga skuvlla bearráigeahču bargodábit	22
Skuvlašilljoguorahallan.....	23
Ovdánanságastallan skuvlabirrasa birra	23
Áicanskovvi – ovttaskasoahppit luohkkádilálašvuodas	24
Hálddahusa bajilgovva bođuáššiin kap. 9A.....	25
Váhnemiid váidinvuoigatvuohta	25
Bargodábit loavkašuhhtimiid ja givssideamiid oktavuodas.....	26
Diedihanskovvi - givssideamit/loavkašuhhtimat.....	29
Diedihangeatnegasvuohta	29
Guorahallamat - givssideamit/loavkašuhhtimat.....	31
Guorahallangeatnegasvuohta.....	31
Doaimmaplána - doaimmabijut	33

Doaibmabidjogeatnegasvuohta	33
Doaibmaplána árvvoštallan Nr. 1.....	35
Árvvoštallangeatnegasvuohta	35
Doaibmaplána árvvoštallan Nr. 2.....	37
Árvvoštallangeatnegasvuohta	37
<i>Karášjoga skuvlla 1.-10. ceškiid sosiálagelbbolašvuođaplána</i>	<i>39</i>

Álgosánit

Dorvvolaš ja buori skuvlabirrása doaibmaplána čájeha mo Kárášjoga skuvla bargá ovddidan dihtii loaktima, dorvvolašvuoda ja buori oahppanbirrása. Dán barggus leat golbma dehálaš eavttu:

1. Skuvla jođiha doaibmevaš ja vuogádatlaš barggu ovddidan dihtii buori skuvlabirrása
2. Buot rávesolbmot skuvllas leat geatnegasat čuovvut mielde, guorahallat, mannat gaskii, dieđihit ja skihkidit doaibmabijuid go sii várohit dahje ožžot diehttevassii loavkašuhthimiid birra
3. Skuvlla ja ruovttu gaska buorre gulahallan ja buorre ovttasbargu

Kárášjoga višuvdna lea ahte skuvla galgá leat fáttmasteaddjin, gos ii oktage mánná ja nuorra gillá givssideami iige loavkašuhthi sániid ja daguid, eai eará mánáin, eai nuorain eaige rávesolbmuin. Dán barggus leat ruoktu ja váhnemat dat deháleamos ovttasbargoguoimmit.

Kárášjoga skuvlla oahppit ja váhnemat galget deaivvadit rávesolbmuiguin geain lea dáhttu, gelbbolašvuolta ja roahkkatvuolta dahkat buot maid sáhttet ásahan dihtii oadjebas skuvlabirrása. Buot oahppit ja váhnemat galget dovdat ahte sin váldet duođas go sin juoga vuorjá.

Rektor ovddasvástida ahte oahppiid skuvlabirrasiin bargojuvvo oktilaččat ja vuogádatlaččat.

Ossodatjođiheaddjit ja rektor ovddasvástidit dán barggu beaivválaš čuovvuleami. Dát mieldeisbuktá earret eará ahte:

- Skuvlla buot oassádallit galget dovdat plána. Virggehasaid doaibmangeatnegasvuolta galgá čielgasit boahtit ovdan.
- Plána galget buot bargit geahčadit ja dan galgá ovdandivvut váhnenčoahkkimis, oahppiidráđis ja OL/SBL:s juohke čavčča go skuvla álgá.
- bearráigeahččanplána bargodábiiguin mii váfista ahte bargit duođaid áicet, guorahallet, ja mannet gaskii go oidnet juoga vuorjašuhthi, ja ahte sii sáhttet vaikke man uhca áššáža dieđihit doppit dássái.
- Jahkejuvlla galgá válddahallat mo skuvla bargá dutkanvuodot, ovddidan dihtii dorvvolaš ja buori skuvlabirrása ja eastadan ja giedahallan dihtii juohkelágan loavkašuhthimiid ja givssideamiid.
- Skuvlla plána ja jahkejuvlla galgá jahkásaččat árvvoštallat ovdalgo skuvlla nohká. Árvvoštallama gearganáiggi bidjá jahkejuvlii.

Dát dokumeanta galgá leat olámuttus buohkaide skuvlla ruovttusiiddus, www.minskole.no/karasjok ja Compilos.

Sánit	
Solžžat ja juorut - rykter og sladder	Boavji - klikker
Hiddjádus - trakassering	Oldenjoavku - heiagjeng
Skihkidit- sette inn (tiltak)	
Ábolaš ságastallan - den gode samtalen	

Formála vuodđu

Oahpahuslága árvovuoddu ulbmilparagrafa, § 1-1, viđat lađas, lea ahte oahppit galget ovdánahttit

«dieđu, gelbbolašvuoda ja guottuid vai birgejit eallimiiddiset ja vai sáhttet searvat servodaga bargguide ja searvevuodaide».

Skuvlla visot doaibma lea dan vuodul ahte oahppit galget beassat duohtandahkat potenciálasat, buoremussan alddiineaset ja earáide. 2017:s rievdaduvvui oahpahusláhka, nu ahte čielggasmahtii oahppiid vuoigatvuodaid:

Oahpahuslága § 9A-2:

Buot oahppiin lea vuoigatvuohta dorvvolaš ja buori skuvlabirrasii mii ovddida dearvvašvuoda, loaktima ja oahppama.

Oahpahuslága 9A kapihtal addá buot oahppiide oktagaslaš vuoigatvuoda dorvvolaš ja buori skuvlabirrasii mii ovddida dearvvašvuoda, loaktima ja oahppama. Vuoigatvuoda ulbmilin lea ahte mánát ja nuorat galget leat dorvvolaččat skuvllas, skuvlaluottas, mátkkiin ja doaluin skuvllaáiggi ja olggobealde skuvllaáiggi skuvlla olis, givssideimiin ja eará loavkašuhhtiimiin mat gevvat olggobealde skuvllaáiggi ja mat váikkuhit dahje čatnasit skuvlii.

Dorvvolaš ja buori skuvlabirrasa vuoigatvuohta lea oktagaslaš vuoigatvuohta. Oahppi iežas muosáhus skuvlabirrasa ektui dat bidjá vuoddu mo skuvla giedahallá áššiid oahpahuslága 9A kapihttalis.

Mánnákonvenšuvdna – vuoigatvuodat ja árvovuodđu

ON` mánnákonvenšuvdna addá mánáide vuđolaš olmmošvuoigatvuodaid, mat galget leat láidesteadjin barggus mánáiguin:

- Máná vuoigatvuohta suodjaluvvot vealaheami vuostá (artihkal 2)
- Mánnái buoremussan galgá leat vuhtiiváldima vuodđun (artihkal 3)
- Vuoigatvuohta eallimii ja geatnegasvuohta sihkarastit ceavzima ja bajásšaddama (artihkal 6)
- Máná vuoigatvuohta dovddahit iežas oaiviliid (artihkal 12)

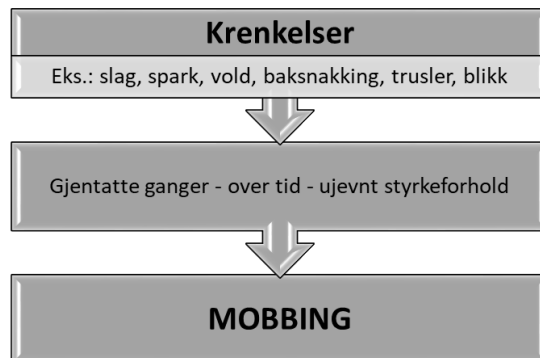
Mánáid ja nuoraid galget duođas váldit dat profeššunealla rávesolbmot guđet ovddasvástidit čuovvulit áššiid go oahppit muitalit mo sis lea dilli. Mo oahppi ieš muosáha muitala bures mo orru leat aiddo dat oahppi, aiddo dan skuvllas, aiddo dál. Jus oahppis ii leat skuvllas buorre dilli, de lea áibbas guovdil gaskkustit dán muosáhusa, ja váldit su duođas.

Givssideamit ja loavkašuhhtimat

Givssideamit ja loavkašuhhtimat sáhttet hávvádahttit sihke fysalaččat ja psyhkalaččat, dat sáhttet duođalaččat ja guhkitáigásaččat čuohcat, ja lasihit vára vaikke makkár dearvvašvuođaváttisvuođaide, jávkamiidda ja heajut skuvlaolahusaide. Vaikke givssideamit orustitge, de sáhttet sii guđet givssiduvvojit rahčat givssideami čuozaheami mánnggaid jagiid manjil, ja dagahit bissovaš psykologalaš háviid mat hehttehit eallinmovtta ja ealašeami.

Givssideapmi lea go

- soames gillá negatiivva dahje bahás daguid, ovttas dahje mánngas
- dát geardduhuvvo muhtin áiggi
- lea eahpedássálas fápmogaskavuolta givssideaddji ja giksašuvvi gaskkas.
- čuohcan oahppis lea váttis iežas bealuštit.

Givssideapmi ii leat gižžu ja gáibida eará doaibmabijuid go árbevirolaš soabaheami. Givssideapmi lea duođalaš illasteapmi guovtti beali gaskkas geain lea eahpedássálas fápmogaskavuolta. Givssideami galgá vajot bissehit.

Earuhuvvo golmmalágan givssideami gaskkas:

- **Njuolgga givssideapmi** geavvá njuolgga olbmuidgaskasaš oktavuodas, nugo čorbmat, áitit, cielahit dahje loavkidit.
- **Eahpenjuolgga givssideapmi** ii geava dábálaččat njuolgga gaskal givssideaddji(-id) ja su guhte givssiduvvo/sin geat givssiduvvojit.
Ovdamearkkat: gilvit solžžaid ja juoruid ja sosiálalaččat miellduhit olgguštan dihtii soapmása(-id)
- **Digitála givssideapmi** geavvá elektrovnalaš mediaid bokte.

Loavkašuhhtimiin leat mánnggalágan hámit ja gevvat mánngga sajis. Dat siskkilda earret eará givssideami, veahkaválddi, nállevealaheami, hiddjádusa ja vealaheami, mii dovdo loavkašuhhtin gutnálašvuhtii ja iehčanasvuhtii. Loavkašuhhtimat dagahit searvevuodas dorvvuhisvuoda, unohisvuoda dahje lihccuma.

Loavkašuhhtimat sáhttet leat ovttaskas dagut ja givssideamit fas leat geardduhuvvon fearánat, ja sáhttet leat:

1. *fysalaš loavkašuhhtimat*, nugo hoigan, časkin, čiekčan dahje geđggiid/áđaid bálkun earáid vuostá
2. *sánálaš loavkašuhhtimat*, nugo bávččagahtti sánit, hiddjádus, soaibman ja/dahje cielaheapmi
3. *eahpenjuolgga loavkašuhhtimat*, nugo bostin, solžagilvin, olggušteapmi, geahčasteapmi, negatiivva rumašgiella dahje šaddat earáin ustibiin mávssaheami dihtii
4. *veahkaváldin* mearkkaša ahte soames geavaha vuoimmi nuppiid vahágahttimii
5. *rasisma/vealaheapmi*, ovdagáddun liikeivnni, giela, čearddalaš gullevašvuoda, vealaheami geažil sohkaheami, soju, doaibmanávccaid, osku, liikeivnni dahje duogáza geažil

Digitála loavkašuhhtimat sáhttet leat árrjalaččabut ja ravdamearálaččabut go:

- sáhttet geavvat birra jándora, go dat leat sosiála arenain gos mánát/nuorat áinnas áiggošedje leat
- ollugat sáhttet daid oaidnit ja dat levvet jođánit, ja daid lea dadjatjuo veadjemeahtun jávkadit
- ollugat leat duostilat neahta duohken go jus livččii nuppi ámadeaju ovddas
- lea váttis mannat gaskii dahje daid bissehit

- dávjá ii nu oidnosis váhnemiidda, oahpaheaddjiide ja eará rávesolbmuide
- ollugat baladit rávesolbmui mitalit mii dáhpáhuvvá, go givssideamis dávjá lea fáddá mii lea heahpat, bávččagahtti ja váttis mitalit earáide.

Oahppiid gaskasaš digitála loavkašuhhtimat skuvllas ja mat skuvlii gusket, lea maiddá skuvlla ovddasvástádus gieđahallat. Moanat digitála loavkašuhhtimat soitet leat rihkolaš dagut. Rágggáštusláhka ja vuoignjaduodjeláhka gustojit maiddá digitála daguide ja digitála sajiin. Dasa lassin go rágggáštit oahppiid ortnetnjuolggadusa mielde, de soaitá digitála givssideamiid fertet vádit bolesii, vaikke givssideaddjit leatge vuollel 15 jahkásaččat.

Kárášjoga skuvlla bargu dorvvolaš ja buori skuvlabirrasa ovdii

Kárášjoga skuvlla višuvdna ja skuvlla ortnetnjuolggadusat bidjet eavttuid dan buori olbmuidgaskasaš birrasii man ovdii mii rahčat.

Ortnetnjuolggadusaid ulbmil:

- Mii meannudat buohkaid seamma láhkai go min galggašedje meannudit.
- Mii doahttalat guhtet guoibmámet, sihke dan ektui geat mii leat ja mii mis lea.

Min mihttomearit skuvlabirrasa vuogádatlaš barggus leat eastadeaddji ja oktagaslaš bargguid várás, ja ahte geavaheaddjimierváikkuheapmi nannejuvvo:

Eastadeaddji bargu:

- Sosiálagelbbolašvuođaoahppoplána – sihkkarastá oahppiide sosiála gálggaid birra oahpaheami miehtá skuvlajagi.
- Jahkeplána – oktasaš deaivvadanbáikkid sihkkarastet ahte oahppit deaivvadit luohkkácekkiid rastá ja ovddidit sosiála čanastagaid.
- Oahppiságastallamat ja skuvlla-ruovttuságastallamat – sihkkarastet njuolgga oktavuodá oahpaheaddji ja oahppi, ja váhnemiid gaskka.
- bearráigeahččuplána – sihkkarastá vuogádatlaš bearráigeahču olgobirrasii
- Váhnenoahkkimat – sihkkarastet njuolgga oktavuodá váhnenjoavkkuin

Bargu oktagaslaččaid várás (Doaibmangeatnegasvuohta):

- Buohkaide diedihit:
 - mii adnojuvvo loavkašuhhti láhttemin
 - juohke oahpaheaddji geatnegasvuohta guorahallat, diedihit ja mannat gaskii
 - bođumearrádus – makkár njuolggadusat gustojit

Geavaheaddjimierváikkuheapmi sihkkarastojuvvo dáid bokte:

- Oahppiráđi
- Váhnemiid Bargolávdegotti (VBL)
- Ovttasbargolávdegotti (OL)/Skuvlabiraslávdegotti (SBL)

Skuvlla jođihangoddi vástida dan ovddas ahte vuogádatlaš bargu lea jođus ja beaivválaččat čuovvuvuvvo.

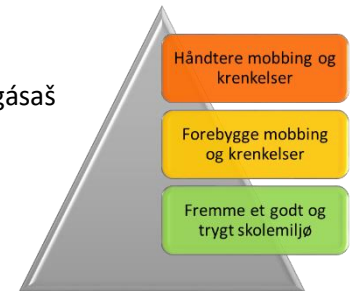
- Skuvlla jođihangoddi ovddasvástida ahte dorvvolaš ja buori skuvlabirrasa plána jahkásaččat árvvoštallojuvvo ja rievdaduvvo.
- Skuvla čađaha oahppi-, oahpaheaddji- ja váhnenguorahallama maid almmolašvuohta gáibida.
- Skuvla meroštallá báikkálaš skuvlabirasguorahallama ovttasbargolávdegottiin ovttas/dan vuolggahemiin, mánggalágan fáttáiguin dárbbu mielde.

- Skuvlla bargodábiid sihkkarastin dihtii ahte mihttomearit čuvvojit.
- Skuvlla doaibmaplána go almmostahttojuvvo ahte oahppiide ii devdojuvvo sin vuoigatvuohta buori psykososiála birrasa hárrái.

Ollislaš ja vuogádatlaš bargu

Bisuhit ja ovdánahttit dorvvolaš ja buori skuvlabirrasa gáibida ollislaš, guhkesáigásaš ja vuogádatlaš barggu miehtá skuvlajagi, jagis jahkái. Bargu lea golmma oasis:

1. Ovddidit buori ja dorvvolaš skuvlabirrasa
2. Eastadit givssideamiid ja loavkašuhthemiid
3. Gieđahallat loavkašuhthemiid ja givssideamiid

1.dási: Ovddidit buori ja dorvvolaš skuvlabirrasa

1.dási skuvlabirasbargu lea eastadeaddji barggu geađgejuolgi, ja lea dáid birra:

- Buorre jodiheapmi, organisašuvdna ja kultuvra oahppamii
- Buorre luohkkájodiheapmi
- Rávesolbmuid ja oahppiid gaskasaš buorredáhtolaš gaskavuođat
- Oahppiid gaskasaš buorredáhtolaš gaskavuođat
- Ovttasbargu váhnemiiguin

Buorre jodiheapmi, organisašuvdna ja kultuvra oahppamii

Skuvllat mat buoremusat lihkostuvvet leat dakkárat main buohkain lea oktasaš strategijja skuvlabirasbargui. Organisašuvnnas buriin jodiheamiin vuhtto

- kultuvra oahppamii, mii eahpenjuolga čuohtá oahppi oahppanbirrasii ja oahppamii.
- jotkkolaš ja vuogádatlaš bargu oahppiid oahppanbirrasiiin maid skuvlla buot virggesat, čađa gaskka miehtá skuvlajagi doaimmahit doaibmevaš ja ulbmillaš vuogi mielde.

Buorre luohkkájodiheapmi

Luohkkájodiheapmi lea dehálaš oahppamii, loaktimii ja gaskavuođaide. Jus luohkkájodiheapmi váilu, de sáhttet šaddat heajos gaskavuođat mii oahppiid gaskkas rabašii doaibmanliibba negatiivva jodiheaddjiide.

Buori luohkkájodiheami dovdomearkkat leat:

- buorit relašuvnnat, gos oahtaheaddji duste joavkku dynamihka ovdalgo loavkašuhthemiid ja givssideamiid sajáiduvvet
- buorre organiseren, nugo čielga luohkkánjuolggadusat, beaivvis ja oahppanvuoruin struktuvra, buorit rasttideamiid, bures ráhkkanahhtton oahppandoaimmat, uhcán vuordin ja oahppiid sajusteapmi luohkkálanjas.
- tiibmii oahppandoarju doaimmat čielga mihttomeriin, meroštallamat gaskan, heivehuvvon bargobihát, guoskevaš oahpahus mii čatná fáttáid oahppiid eallinmáilbmái, olu oahppidoaimmat, metakognišuvdna ja ángirvuohta.

Rávesolbmuid ja oahppiid gaskasaš buorredáhtolaš gaskavuođat

Buriid, proaktiivva strategijjaguin sáhtta juohke rávesolmmoš skuvllas veahkehit vai oahppit ovddidit buori iešdovddu ja movttiidahttojit oahppat. Rávesolbmot sáhttet oahppiid veahkehit

- muddet dovdduid ja sin jedđet ja veahkehit
- leat dorvvolaš álginsadjin suokkardeapmái.

Ámmátlaš rávesolbmot dat lea álohii ovddasvástádus gaskavuhtii. Oahpaheaddji ferte leat doarvái profesšunealla jearrat veahki go son dovdá ahte lea heajos gaskavuohta. Rávesolbmot galget leat buorit ovdagovat, ja bidjat oahppiide gáibádusaid, sis galget leat positiivva vuordámušat birgemii, rámidit ja njulget oahppiid. Buriid oktavuodaid ásaha ee. moji, buorremielalaš dohkkeheami, eahpeformála ságastallamiid, leaikkastallama, oahppiid beroštumiid, nannodaga ja dárbbuid diehtima bokte ja go oahppit dovdet ahte oahpaheaddji sidjiide liiko.

Oahppiid gaskasaš buorredáhtolaš gaskavuodát

Skuvlla bargun lea ovddidit oahppiid, sihke fágalaččat ja sosiálalaččat, ja sin veahkehit birget eallimis ja searvat sosiála oktavuodáide. Gulahallanoahpaheaddjiin lea vásedin ovddasvástádus váldit álgaga ja láhčit dili mánggalágan sosiála buđaldemiide nugo stoahkan- ja bearašjoavkkut, luohkkáčoahkkimat, maŋŋil bottuid ráhkkaneamit ja čoahkkáigeassimat, fágalaš ovttasbarggut j.e.

Mánáin ja nuorain guđiin lea buorre sosiála gelbbolašvuohta, orrot suodjaluvvon negatiivva ovttasdoaimmii luohkás ja dovddahit stuorát sorjjasmeahtunvuodá ja iešheanalašvuodá. Dát mánát nákkejit maiddá buorebut čoavdit riidduid ja čielggadit sierramielalašvuodaid gaskaneaset. Sii jáhkket ahte gelbbolašvuodaset sáhttet atnit birgen dihtii vuostegieđageavvamis ja hušas. (Ogden, 1995; Jahnsen, Ertesvår og Westrheim, 2013).

Ovttasbargu váhnemiiguin

Váhnemat leat mearrideaddji veahkkevárrin buori skuvlabirrasa ásaheami barggus. Go skuvla ja ruoktu ovttasbarget ja gaskustit daid seamma árvvuid ja buorredáhtolaš vuordámušaid mánáide ja nuoraide, de lea das buorre beaktu loaktimii ja oahppamii. Váhnemiin lea mielovddasvástádus ásahit buori oktavuodá mánáid gaskkas, muhto ovttasbarggu formála ovddasvástádus gal gullá skuvlii.

2.dássi: Eastadit givssidemiid ja loavkašuhthimiid

Eastadeaddji barggus givssidemiid ja loavkašuhthimiid vuostá lea sáhka geahpedit vára givssidemiide ja loavkašuhthimiidda.

2. dásis leat ságas:

1. Ámmátlaš rávesolbmot guđet fuomášivčče givssidemiid
2. Geatnegasvuohta čuovvut mielde
3. Oahppit dovđájit givssideami
4. Eastadit digitála givssidemiid
5. Skuvlla bargodábit doibmet

1. Ámmátlaš rávesolbmot guđet fuomášivčče givssidemiid

Lea dehálaš ahte virggehasain lea oktasaš áddejupmi givssidemiide ja loavkašuhthimiidda. Buot virggehasat galget

- oahpásmuvvat mat givssideami ja eará loavkašuhthimat leat, ja rávesolbmuid geatnegasvuodáide ja skuvlla bargodábiide.
- hárjehallat čuovvut mielde leatgo várrafáktorat skuvlabirrasis, ja dovdat givssidemiid, loavkašuhthimiid ja olggušteami mearkkaid.
- diehtit maid dahkat eastadan ja giedahallan dihtii givssidemiid ja eará loavkašuhthimiid.

Skuvlla plánas ja jahkejuvllas galgá čielgasit boahitit ovdan mo skuvla bargá eastadan dihtii givssideamiid ja loavkašuhthemiid. Dán barggu guovddáš oassin lea ahte leat buorit bargodábit mo kártet luohkkábirasguorahallamiid, oahppiságastallamiid ja áicamiid bokte.

2. Geatnegasvuohta čuovvut mield

Hirbmat dehálaš lea ahte skuvllas leat proaktiivva rávesolbmot guđet áicet ja fáhtejit heajos láhttenmáliid ja loavkašuhthemiid ovdalgo dat fuones láhtten sajáiduvvá. Rávesolbmot guđet leat áicamin, ja dihtet maid sii ohcet, gal oidnet eanet givssideamiid go earát. Sii fuomášit binnánaš mearkkaid mat leat earáláganat: gulmmiid lokten, namuheapmi, ahte soames doallá saji dahje unohis skužisteapmi.

3. Oahppit ieža dovđájit givssideami

Eastadeaddji barggu dehálaš oassin lea diđolažžan dahkat oahppiid dasa

- mat givssideamiid ja loavkašuhthemiid leat
- maid givssideamiid ja loavkašuhthemiid dagahit - čuozausat
- maid oahppit ieža sáhttet dahkat bissehan dihtii givssideami
- ahte givssideamiid eai dohkkehuvvo, vaikke dušše geahččá.

Oahppit galget diehtit mat givssideamiid ja eará loavkašuhthemiid leat, ahte sis lea vuoigatvuohta dorvvolaš ja buori skuvlabirrasii. Oahppiin lea maidá vuoigatvuohta váldojuvvot duođas go sis ii leat buorre dilli. Ná livččii oadjebas mitalit dan birra.

4. Eastadit digitála givssideamiid

Barggadettiin digitála givssideamiid ja loavkašuhthemiid eastademiin lea erenomáš dehálaš ovddidit oahppiid árvvoštallannávccas. Galggašii giddet fuomášumi

- dihtui iežas ja earáid heaggasuodjalusa birra
- mo teknologija ja bálvalusat doibmet
- mo daid sáhtta atnit ja mo dat sáhttet čuoahcat
- dihtomielalaš mo neahtas leat olámuttus
- máhttáhit maid dahkat bissehan dihtii digitála givssideamiid – mitalit dahje veahkehit earáid jus sii leat duođašteaddjit givssideamiid neahtas dahje orrut vástitkeahhtá dieđuide mat sáddejuvvojit soardima dihtii.
- oažžut dieđuide ahte geainna váldit oktavuodá, mahkáš go áigot duođaštit givssideamiid, váidit bolesiidda, dahppat sáddejeaddjid iige juohkit beassansáni.
- skuvla galgá váhnemiidda bures áddehahttit dasa maid oahppit máhttáhit dieđu ja gálggaid birra digitála árvvoštallannávccas. Dát lea eaktun dasa ahte oahppit ja maidá váhnemat sáhttet gávnálaččat ságastallat mo neahtas gulahallat. Mo skuvla bargá vai oahppit ieža dovđájit givssideamiid ja eará loavkašuhthemiid, galgá oidnot skuvlla plánain ja jahkejuvllas.

5. Skuvlla bargodábit doibmet

Skuvlla bargodábit galget sihkkarastit ahte mihttomeriid čuovvu. Dát mearkkaša ahte juohke virggehas čuovvula ja geavaha bargodábit sihkkarastin dihtii ahte oahppiin lea dorvvolaš ja buorre skuvlabiras.

3.dássi: Gieđahallat loavkašuhthtimiid ja givssidemiid

3. dásis lea dáid birra sáhka:

- Rektoris lea doaibmangeatnegasvuođas bajit ovddasvástádus
- Doaibmangeatnegasvuohta
- Vuogádatlaš almmustahttimii reaidut
- Doaibmabijut - Rágggáštusat
- Váidinvuoigatvuohta
- Skuvlla eastadeaddji doaibmabijut ja bargodábit
- Skuvlla bargodábit

Rektoris lea bajit ovddasvástádus dasa ahte skuvla čuovvula áššiid mat gusket skuvlabirrasii. Virggehasaid, oahppiid ja váhnemiid guđet dieđihit juoga, galgá áibbas duođas váldit. Rektora ovddasvástádus lea ahte skuvla lea dihtomielalaš ovddasvástádusas doaibmangeatnegasvuođa vihtta čuoggá dáfus:

1. Čuovvut mielde
2. Mannat gaskii
3. Dieđihit
4. Guorahallat
5. Skihkidit doaibmabijuid ja árvvoštallat

Doaibmangeatnegasvuohta

Doaibmangeatnegasvuođa vihtta čuoggá leat biddjojuvvon rieggái, vai čielgasit bohtá ovdan ahte givssidan-/loavkašuhthtinášši ii leat loahpahuvvon go doaibmabijut ja árvvoštallan leat čađahuvvon. Doaibmangeatnegasvuohta gusto velá manjilgo ášši lea loahpahuvvon, ja das lea sáhka čuovvut mielde ja sihkkarastit ahte oahppiide jotkojuvvo leat dorvvolaš skuvlabiras.

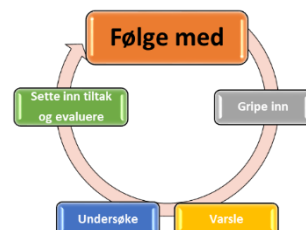
Doaibmangeatnegasvuohta geatnegahtta skuvlla dahkat juoga go lea ožžon diehttevassii ahte muhtin oahpis ii mana bures, maddái dallege go váhnemat dahje oahppit ieža eai dáhtošii skuvlla dahkat maidege.

1. Čuovvut mielde (doaibmangeatnegasvuohta)

Skuvllas fertejit leat proaktiivva rávesolbmot guđet ámmátlaččat áicet ja fáhtejit heajos láhttenmáliid ja loavkašuhthtimiid ovdal go dat sajáiduvvet. Rávesolbmot guđet leat áicamin, ja dihtet maid sii ohcet, sáhttet fargga fuomášit mearkkažiid mat leat earáláganat: gulmmiid lokten, namuheapmi, ahte soames doallá saji dahje unohis skužisteapmi.

Skuvlla buot virggehasat leat

- geatnegasat hehttet loavkašuhthtimiid ja givssidemiid.
- geatnegasat čuovvut mielde das mii skuvllas dáhpáhuvvá ja mannat gaskii jus ležžet givssideamit ja loavkašuhthtimat.

- ovddasvástádus, beroškeahhtá leš dal bargogaskavuhta ollesáigásaš vai oasseáigásaš, bissovaš vai gaskaáigásaš, oanehis- vai guhkesáigásaš, (oahpaheaddjit, skuvlahálddahusa virggehasat, veahkkebargit, AÁF-veahkkebargit, čorgeaddjit, oahpahallit, viessohoiddárat, sadjásaččat, hárhellanstudeanttat, skuvladearvvašvuodadikšu, mánáidsuodjalus ja earát)
- **čavgejuvvon ovddasvástádus** áimmahuššat oahppiid geat leat erenoamáš hearkkit. Oahppi hearkivuhta váikkuha dasa makkár doaibmabijut heivejit.

2. Mannat gaskii (doaibmangeatnegasvuhta)

Rektor galgá fuolahit ahte buot virggehasat mannet gaskii loavkašuhthtiin.

Muhtimin ferte mannat njuolgga gaskii ja sirret oahppiid. Virggehas ii leat

geatnegas mannat fysalaččat gaskii jus dat heahhtá su. Dalle fertešii oažžut

earáid veahkin, dahje bivdit bolesis veahki. Čujuhuvvo skuvlla *Gearggusvuodaplánii*, mii lea skuvlla

siskáldas bearráigeahču oassi Oahpahuslága § 9a-4 mielde. Loga Udir.no – [Når inntrer handlingsplikten?](#)

Juohke virggehas lea geatnegas mannat gaskii

Doaibmangeatnegasvuhta boahhtá fápmui jus leat oaidnán, leat duodašteaddjin, leat gullan, dutnje lea mitaluvvon dahje várohuvo ahte juoga lea geavvan.

Ii oktage virggehas galgga ollenget gieldat givssideamiid ja loavkašuhthtiid. Buot givssideamiid ja loavkašuhthtiid galget vajot bissehuvvot.

3. Diedihit (Diedihangeatnegasvuhta)

Diedihangeatnegasvuhta lea geatnegasvuhta rektorii diedihit juohke dáhpáhusa, dallege go dán sáhtá luohkás čavdit.

Go ášši lea rektorii diedihuvvon, de lea ain gulahallanoahpaheaddjis/oahpaheaddjis ovddasvástádus guorahallat, skihkidit doaibmabijuid, árvvoštallat, jus eará ii leat rektoriiin šiehtaduvvon.

Skuvlaeaggádii galgá diedihit hui duodalaš oahppidáhpáhusain ja go virggehas loavkašuhthti oahppi(id).

Rektor galgá čuovvulit ja sihkkarastit ahte buot virggehasaide lea oahpis, sii dihtet ja máhttet diedihangeatnegasvuoda birra, ja ahte virggehasat *dihtet* ahte galget diedihit.

Lea doarvái várohit dasa ahte geatnegasvuhta diedihit lea fámus, ja mo oahppit dovdet loavkašuhthtiid ii mearkkaš maidege geatnegasvuhtii diedihit.

Diediheamis galgá čielgasit boahhtit ovdan

- geat ledje searvvis
- gii diediha
- gos ja goas dát dáhpáhusai ja
- mii lea dáhpáhusain

Diedihuvvo 1. mildosa «*Diedihanskovi*» olis.

4. Guorahallat (Guorahallangeatnegasvuohta)

Soaitá leat váttis fuomášit loavkašuhthemiid ja givssideamiid. Hui háreve oidnet rávesolbmot ahte lea čielga givssideapmi. Seammás eat sáhte vuordit ahte mánát ieža galggašedje váldit oktavuoda rávesolbmuiguin muitalan dihtii loavkašuhthemiid dahje givssideamiid birra.

Kártenbarggus lea guovddáš oassin ahte leat buorit bargodábit kártemii oahppiguorahallamiid, oahppiságastallamiid ja áicamiid bokte. Rávesolbmuin guđet oidnet, gažadit ja beroštit, lea buoret liiba gávnnaht ahte leago mihkkege boastut.

5. Skihkidit doaibmabijuid ja árvvoštallat - doaibmabidjogeatnegasvuohta/árvvoštallangeatnegasvuohta

Almmustahttinbarggus galgá skuvla sihkkarastit ahte **oahppi iežas muosáhus** boahhtá ovdan ja ahte doaibmabijut álggahuvvojit jođáneamos lági mielde.

Dehálaš lea ahte

- oahppi ja váhnemat ožžot čálalaš dieđu ahte almmustahttinbargu lea jođus ja ahte sidjiide dadis čuvgejuvvo mii ain geavvá
- proseassa gaskan duođaštuvvo, hálddašanlága láidestusaid mielde
- skuvla galgá duođaštit mii dahkkojuvvo deavdin dihtii doaibmangeatnegasvuođa (§ 9A-4).

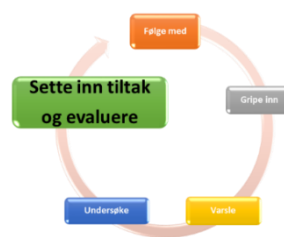
Doaibmabijut galget

- leat áigovaččat ja galgá ovdanboahhtit mii lea áigumuššan
- leat mánnaí buoremussan – dorvvolaš ja buori skuvlabirrassa vuoigatvuohta ferte ollašuhthuvvot
- jođánit skihkiduvvot ja leat daguid duođalašvuođa ektui
- leat lobálaččat, ulbmillaččat, heivehuvvon ja áigovaččat, nu ahte oahppit definerenfámuin bissehuvvojit fasttiid dahkamis ja besset fas ásaht dorvvolaš birrasa.
- skihkiduvvot sihke su gii loavkašuhthá ja su gean loavkašuhthá ektui
- ráhkaduvvojit ovttrasáđiid sihke oahppiin ja oahppi váhnemiiguin

Doaibmaplánas galgá čielgasit boahhtit ovdan ahte

- máná lea guldalan ja ahte maid mánna dadjá lea deattuhuvvon
- skuvla, oahppi ja váhnemat leat ovttá oaivilis man guhká doaibmabijuid geahččaladdá, ovdalگو dilálašvuođa árvvoštalašii.
- beaivi goas doaibmabijuid árvvoštallá.

Loavkašuhthemat ja givssideamiid sáhttet iešguđet dásiin gáibidit mánggaid bálddalas doaibmabijuid, mat de leat guoskevaš dilálašvuođa ja almmustahttima bohtosa duohken. Hirbmat dájá čađahuvvojit doaibmabijut oktanaga sihke guovddáš oassádalliid ja olles oahppijoavkku ektui, oktagaslaš-, joavko- dahje vuogádatdásat doaibmabijut.

Kárášjoga skuvlla skuvlabirasdoaimmabijut

Oahpahuslága § 9 A-3. li ollenge gierdevašvuohta ja eastadeaddji bargu

Skuvllas ii galgga ollenge gierdevašvuohta loavkašuhhtiidda nugo givssideapmái, veahkaváldái, vealaheapmái ja hiddjádussii.

Skuvla galgá eastadit oadjebas ja buori skuvlabirrása vuoigatvuođa rihkkuma barggadettiin joatkevaččat oahppiid dearvvašvuođa, loaktima ja oahppama ovddideamiin.

Kárášjoga skuvlla joatkevaš ja vuogádatlaš bargu dorvvolaš ja buori skuvlabirrása ovddideamis, geavvá doaimmabijuid bokte mat gustojit miehtá skuvlajagi.

Sosiálagelbbolašvuođaplána (6. mielddus)

Máhttoloktema bajit oasis lea sierra čuokkis sosiála oahppama ja ahtanuššama birra. Sosiála gelbbolašvuohta lea laktasan dieđuide, guottuide ja gálggaide hálldašan dihtii sosiála gálggaid. Fágalaš oahppama ii sáhte sirret sosiála oahppamis.

Sosiála gelbbolašvuohta galgá oahppiide sihkkarastit ahte sidjiide oahpahuvvo sosiála gálggain miehtá skuvlajagi, joatkevaččat ja vuogádatlaš. Dán plána oassesuorggit vulget das maid dutkan lea meroštan sosiála gelbbolašvuohtan. Dát gálggat leat: *Empatijja, ovttasbargu, iešstivren, iešstallan, čuolbmačoavdin, vásttolašvuohta ja leaika*:

- **Empatijja** lea dáidu dustet nuppi perspektiivva. Dát mearkkaša áddejumi, ávvira ja hearkivuoda eará olbmo jurdagiidda ja dovdduide.
Empatijja lea okta daid deháleamos elemeanttain positiivva láhttenvuogi ja olmmošlašgaskasaš čuolbmačoavdimma ovdáneamis ja lea danne vuodđojuolgi ovttasdoaimmamis. Empatijja dáidu lea eamis boahtán, muhto dat ii ovdán iešalddes.
- **Ovttasbargus/ovttasdoaimmamis** lea sáhka máhttit juogadit, veahkehit ja guldalit earáid, čuovvut njuolgadusaid ja dieđuid ja birgehallet autoritehtaiguin.
- **Vásttolašvuohta** lea čájehit huvdda iežas ja earáid dávviriidda ja bargguide, ja máhttit gerget bargguid. Vásttolašvuohta ovdána go oažžu mielmearrideami ja duste dan čuozašusaid.
- **Iešstivren** mudde dovdduid ja láhttema gaskasaš gaskavuoda. Midjiide juohkehažžii lea dás sáhka mañidastit dárbodyhtadeami mahkáš vuordit vuoru, soabadit gaskaneamet ja dávistit heivvolaččat hárdimii. Iešstivren ii leat dušše doalahit, muhto mearkkaša maiddái máhttit čájehit sihke suhtu ja ilu dan láhkai mo dillái heive.
- **Iešstallan** lea gálga váldit álgaga ja dovddahit oaiviliiddis. Gálga mearkkaša ahte máhttá buori buorremenolaš sosiála vuogi mielde čalmmustahttit iežas, mahkáš čuoččuhtit oaiviliiddis, váldit earáiguin oktavuoda ja vuostálastit joavkovuortnuheami, jus dárbbasuvvoš.
- **Čuolbmačoavdingálggat** mearkkaša ahte lea dihtomielalaš čuolbmadiliide ja nákke daidda gávdat molssaevttolaš čovdosiid. Galggašii oainnat máhttit meroštallat mánggalágan doaimmamolssaevttuid ja dáid čuozašusaid. Nákcet oaidnit riiddu goappašiid beliid, ja ovdanbidjat iešguđet čovdosiid jierpmálaččat nu ahte bealit mielas geahččalit ovtta dahje moatti čovdosa.
- **Leaika ja illu** leat dehálaččat jus galggaš dovdat ilu, leikošit, leat iešoaivválaš, jierástuvvat, lotkkodit ja suohstallat. Buorit iešvuođat leat illudit go earáin oažžu buorredáhtolaš fuomášumi ja earáid ja iežas birgema dihtii.

Loaktindoaibmabijut

Skuvlla loaktindoaibmabidjoplána galgá oahppiide sihkkarastit oktasaš deaivvadanbáikkiid, gos gávnnadit luohkkácehkiid rastá ja ná ovddidit sosiála čanastagaid.

MII	DÁVJODAT	LUOHKKÁ	SISDOALLU	MIHTTOMEARRI
Fáttarortnet	Miehtá skuvlajagi	1. ja 4. ceahkit	Miehtá skuvlajagi. Juohke 1. luohkkálaš oažžu 4. ceahki ustiba, guhte singuin sáhtttá deaivvadit, stoahkat ovttas ja oažžut čatnagasa.	Dorvvolašvuohta, loaktin, ovddasvástádus, fuolla, empatiija
DKS – Kultuvrralaš skuvlalávka	Jahkásaččat	Buohkat	Stuorradiggedieđáhus 8 «Kulturell skulesekk for framtida» . Buorit deaivvadeamit gaskal oahppi ja ámmátlaš dáiddáriid	Márggabealálaš kulturoassálastin
Čakčafáddá-beaivi	Jahkásaččat	1.-10. ceahkit	Luohkkácehkiin leat fásta jahkásaš fáttát maiguin olgun barget, ee.: báikegeografiija, luonddufágalaš bargobihtát, gámasuidnen, muorječoaggin, murren	Guoddevaš ovdáneapmi Báikegeografiija Árbemáhttu Ovttasbargu
Vuolgge mieldi' lávlla	Jahkásaččat	Buohkat		Ovttasbargu Oadjebas alccesis
Skuvlakonsearta	Párralogu gidđajahkebealis	1.-10. ceahkit	Buot oahppit hárjehallet lávlagiid konseartabeaivái odđajagemánu loahpas	Ovttasbargu Oadjebas alccesis
Dálvefáddá-vahkku	Jahkásaččat	1.-7. ceahkit	Dálvit okta vahkku sabetbagadeapmi, čierastallan, juonasteapmi, dolastallan, guhkesmátki ja ladnjedallan	Luonddudoallu, fysalaš doaimmat
Sihkkelbeaivi	Jahkásaš beaivi		Ovttasbargu bolesiin sihkkela, iežas sihkkarvuođa ja johtolatsihkkarvuođa hárrái.	Johtolatsihkkarvuohta Dorvvolaš skuvlaluodda Ovddasvástádus
Tinesáttatviehkan	Jahkásaš beaivi	7.-10. ceahkit	7.-10. cehkiide sáttatviehkan Jahkásaččat gos oasseváldiide addit juhkamusa ja T-báiddi.	Ovttasbargu Oktavuohka
Karášjohtbeaivi	Juohke giđa	1.-10. ceahkit	Luohkát barget cehkiid rastá iešguđet olgobuđaldemiiguin.	

Karášjoga skuvlla jahkejuvla

Jahkejuvla galgá sihkkarastit ahte skuvllas lea diehttevašvuohta oahppiid skuvlaárgabeaivvi dáfus, oktan dehálaš áššiiguin mat juohke skuvlajagi galget ollašuvvat. Plánas leat golbma dási: doaibmabijut skuvla-, luohkká- ja oktagaslaš dássi.

MII	DÁVJODAT	SISDOALLU	MIHTTOMEARRI
Skuvladássi			
Ortnetnjuolggadusat	Jahkásaččat	Skuvlla ortnetnjuolggadusat/ njuolggadusmatriisa bidjá dorvvolaš ja buori skuvlabirrasi rámmaid.	Vuoigatvuođat ja geatnegasvuođat
Meroštallaneavttut	Gaskan	Meroštallaneavttut mo mearridit árvosániid ortnegis ja láhttemis	
Skuvlla šilju juohkit osiide	Juohke beaivvi	1.-4., 5.-7. ja 8.-10. Cehkiid juohkit osiide	Dorvvolaš skuvlabiras
Bearráieahčču - inspekšuvdna	Juohke bottus	Inspekšuvdnaoahpaheaddjiin lea fiskes veasta Plána gokko iešguđet osiin Inspekšuvdnaoahpaheaddjit leat	Dorvvolaš skuvlabiras

Bearráigeahčču skuvlabussiid buohta	Maŋimuš skuvlatiimma maŋŋil	Virggehasat čuvvot 1. luohkkálaččaid busse lusa	Dorvvolaš skuvlabiras
Oahppiguorahallan	Juohke čavčča	Nationáloahppiguorahallan 5.-10. cehkiin. Rektor ja gulahallanoahpaheaddji	
Oahppanbirasprošeakta	Skuvlajagi: 2021/24	Oahppanbirasguovddáša bagadus mo buoridit skuvlla bargodábiid, geatnegasvuođaid ja miellaávkálaš barggu § 9A ektui	
Luohkkádássi			
Luohkkás áican	Go dárbbášuvvo	Almmustahttit čiegus loavkašuhthimiid, čiegus huša, geahčastagaid ja olggušteami. Gulahallanoahpaheaddji, fágaoahpaheaddji ja PPB go dárbbášuvvo.	
Luohkkánjuolggadusat	Juohke čavčča	Juohke luohkká ráhkada skuvlajahkái luohkkánjuolggadusaid skuvlla ortnetnjuolggadusaid ja juolggadusmatriisa vuodul. Ovddasvástádus gulahallanoahpaheaddji ja luohká oahppit.	Oktasaš áddejupmi das mii lea dohkálaš ja buorre láhtten.
Luohkkábirasguorahallan	Jahkásaččat	Almmustahttit láhttenmálla ja ráhkadit sosiogramma	
Luohkkaráđđi-oahppiráđđi	Jahkásaččat	Diehtujuohkin/searvidahttin skuvlla ortnetnjuolggadusaide Diehtujuohkin oahpahuslága § 9A birra	
Oktagaslašdássi			
Oahppiságastallamat	Uhcimusat guktii juohke skuvlajagis	Ságastallan sosiála ja fágalaš ahtanuššama ja oahppi skuvlabirrassa birra. – Sierra mearridan skovit adnojit iešguđet cehkiin	Dorvvolaš skuvlabiras
Čálalaš dokumentašuvdna	Beaivválaččat	VISMAi merket jávkama, ortnega ja láhttenvuogi – skuvlla vuodđolávdii oahppidieđuiguin.	Gulahallanoahpaheaddji ja fágaoahpaheaddji
PALS – Positiivva láhtten, doarju oahppanbiras ja ovttasdoaimman skuvllas	Beaivválaččat	Sosiála gálgašárjehallan. Positiivva láhtten bálkáhuvvo BUORRE-koarttain. Juohke loavkašuhthi láhtten čálihuvo, ja čuovvuvuo.	Sosiálagelbbolašvuohta, kursa sosiálagelbbolašvuođas
PMTO - Parent Management Training – Oregon	Dárbbu mielde	Gieldda PMTO-bagadallit bagadit ja veahkehit váhnemiid gieđahallat mánáideaset/nuoraideaset hástalusaiiguin.	Váhnensearvidahttin Fátmmasteapmi
ICDP - International Child Development Program	Dárbbu mielde	Gieldda bagadalli nanneha ovttasdoaimmama ja mánáid ja nuoraid buorredáhtolaš ahtanuššama.	Váhnensearvidahttin Fátmmasteapmi
Skuvlla-ruovttu ovttasbargu			
Ovdánanságastallamat	Uhcimusat guktii jahkái	Ovdánanságastallamat oahppiin, váhnemiiguin ja gulahallanoahpaheaddjiin oahppi sosiála ja fágalaš ovdáneami birra. Meroštallan gaskan ja ovddasguvlui diehtu buot fágain ja oahppi skuvlabirrasis. Gulahallanoahpaheaddji, oahppi ja váhnemat servet. Fágaoahpaheaddjit ovddasvástidit deavdit dieđuid VISMAi.	Váhnemiid- ja oahppi searvidahttin
Skuvlla-ruovttu ovttasbargoplána	Jahkásaččat – beaivit/eahkedis	Sosiála čoahkkanemiid ja doaimmaid plána juohke luohká nammii.	Váhnensearvidahttin Fátmmasteaddji luohkkábiras
Váhnencoahkkimat	Uhcimusat guktii jahkái	- Doaimmaplána ja § 9A – vuoigatvuođat ja geatnegasvuođat. - Luohká sosiála biras ovddidan dihtii dorvvolaš ja buori skuvlabirrassa - Ortnetnjuolggadusat	Váhnensearvidahttin

Váhnenguorahallan	Juohke 3. jagi	Váhnemat mitalit oahppiid oahppama ja loaktima birra ja ruovttu ja skuvlla gaskasaš ovttasbarggu birra	Váhnensearvidahttin Čuovo informasjon dieđuid liŋkka mángga gillii
Visma	Beaivválaččat	Váhnemat besset goas dal áiggožit sin máná/nuora birra dieđuid go leat jávkan, mearkkastagat jna.	Váhnensearvidahttin
VBL/OL- čeahkkimat	Jahkásaččat	Diehtujuohkin oahpahuslága. § 9A birra – vuoigatvuođat ja geatnegasvuođat Searvidit váhnemiid eastadeaddji bargguide skuvllas	
VBL/OL	Jahkásaččat	Searvidahttin plánabargui, ovddidit oaiviliid skuvlla ollislaš plánaide. Ee. ortnetnjuolggadusat, sosiálagelbbolašvuođaplána, dorvvolaš ja buorre skuvlabirrassa ja doaibmabijuid plána	

Ábolaš ságastallan

Álohii lea dehálaš smiehtastit mo son loaidá ja hálešta oahppiiguin. Ábolaš ságastallamis lea sáhka ahte oahppis leat oadjebas rámmat, vai oahppi sáhtttá ovddidit áššiid mat sidjiide gusket.

Mii hehttešii ábolaš ságastallama • Dorvvuhisvuohta • Jearahallan dan sadjai go vuorroságastallan ja veahkki • Heahpat • Váilot sánit • Ballat ahte «mii son dál geavvá?» • Ii jáhke veahkehit • Ballat ahte vearáska • Sivahallamat ○ «Du sivva dat lea» ○ «Don dagat/galggat čađat ...»	Ábolaš ságastallan – ságastallan, iige jearahallan • álgu – váldooassi - loahpahas • Hállat, sárgut • ležas rumašgiella • Mitalit ahte áiggožit gullat maid oahppi dadjá • Hállat áddehahtti • Jearrat rabas gažaldagaid ○ Mo skuvlabeaivi lea leamaš? ○ Mo bottus lea leamaš? ○ Geavaigo mihkkege erenoamáš odne? ○ Mo galge MOAI (oahppi/oahpaheaddji) dán čoavdit? • Ságastallama čeahkkáigeassit • Mital čielgasit mii lagamus áiggis dáhpáhuvá • Šiehtat čuovvulanságastallama Soaitá moddii fertet ságastallat ovdal go ášši «čoavdašuvvo»
---	--

Guoskevaš gažaldagat oahppiságastallamii

Gažaldagat leat oaivvilduvvon árvalussan ja inspirašuvdnan eará gažaldagaid hutkamii

1. Mo skuvllas loavttát? Maid buoremusat liikot, mii sáhtta buoriduvvot?
2. Mo luohkás loavttát?
3. Maid dagat/mo veahkehat luohkkábirrassa buoridemiin?
4. Geainna leat eanemus ovtas skuvllas?
5. Geainna áinnas háliidivččet leat ovtas?
6. Maid dagat vai leat buorre ustit?
7. Mo loavttát rávesolbmuiquin skuvllas?
8. Mii lea erohus go čukkoduvvot ja go givssiduvvot?
9. Leago oktage du čukkodan dahje givssidan dáid gieskkaid?
10. Maid dagat jus oainnat ahte earáid čukkodit/hárdet?
11. Leatgo ovttaga skuvllas givssidan dáid gieskkaid?
12. Leatgo soapmásat erenoamáš čeahpit oadjebasvuoda ja loaktima oažžut sin birra?
13. Sáhtášingo maidege dahkat vai dus buorranivččii dilli?

Luohkkábirrassa iskanlista

Skovvi lea gulahallanoahpaheaddjiid ja fágaoahpaheaddjiid reaidun dasa mo áiccadit ovttaskasoahppi dili luohkás.

GAŽALDAGAT	JUO/II	MEARKKAŠEAPMI
Leatgo luohkás hui hearkkes oahppit?		
Leago oktage oahppiin leamaš givssideapmái seaguhuvvon?		
Leago luohkás oahppit geain lea proaktiivva* suhttu?		
Leatgo leamaš eanjildáhpáhusat loavkašuhttiin?		
Leatgo luohkás eahpedábálaš mánga boavjji?		
Leatgo luohkás oahppit geat leat hirbmat bivnnuhat?		
Leago joavkkus oahppit geat leat bivnnuheamit?		
Leatgo leamaš fearánat viivvuhemiin/veahkaváldimiin?		

* **Proaktiiva** lea go doaibmagoahat ovdagihtii, árada, ráhkada dahje stivre dilálašvuoda válddedettiin álgaga, ovdošettiin dáhpáhusaid dahje čuolmmaid ovdalgo dušše dávistit go dat leat bohciidan.

Skuvlla-ruovttu ovttasbargu

Váhnemat leat skuvlii ja oahppiide dat deháleamos ovttasbargoguoimmit. Danne lea dehálaš ražastit searvidahttin dihtii váhnemiid skuvlabirasdoaimbajuide.

Skuvlla-ruovttu ovttasbargu lea jahkejuvllas mielde, geahča 17. s.

Váhnenoovttasbargu sáhtta leat

- Ovttaskasváhnemiiguin, nugo ovdánanságastallamat ja váhnen-oahpaheaddji ságastallamat
- Olles váhnenjoavkkuin oktan lávdegottiiguin nugo VBL ja čoahkkimiin
- Váhnenčoahkkimat lea vuogas báiki ásahan dihtii ovttasbarggu skuvlabirrassa hárrái.
- Skuvla galgá jeavddalaččat dieđihit luohkkábirrassa birra, ja gaskkustit ahte sáhtta vaikke man uhca áššázis váldit oktavuoda.
- VBL ja OL/SBL galget beassat diehtit skuvlla dorvvolaš ja buori skuvlabirrassa plána birra, nu ahte sii dasa ožžot eaiggátvuoda ja searvidit skuvlabirrassa doaimbajuid hábmemii.
- Buorre diehtujuohkinjohtu – váhnemiin lea skuvllas dihto gulahallanolmmoš, ja lea čielggaduvvon mo gulahallat – omd. telefovnna, SMS dahje Visma bokte.
- Čielga ja dohkálaš čoahkkinjođiheapmi – go váhnemat leat bahá mielas ja bealuštit iežaset, de galget skuvlla virgegasat dohkkehit váhnemiid.
 - Daja áinnas jitnosit ahte "*dát lea váttis ášši, olu lea bávččagahttan, muhto dál leat mii dás dan dihtii ...*"
 - Guovdilastte de máná: "*maid galggašeimmet dahkat vai mánnái buorrána dilli?*"

Muhtimin ferte skuvla leat várrogas addimis dieđuid váhnemiidda ovdalgo lea vuos háleštan oahppiin, omd. áššiin main várohuvo veahkaváldi, illasteapmi dahje eará fuolahusváili ruovttus. Skuvlla dieđihangeatnegasvuolta mánáidsuodjalanbálvalussii lea muđdejuvvon dás oahpahusláhka § 15-3. [Les mer om samarbeid mellom hjem og skole](#)

Maid dagašit, váhnemin, jus mánnát givssidivččii earáid?

Gáldu: Bodil Jenssen Houg. En for alle (2015). Cappelen Damm akademisk.

Givssidanáššit leat hárve ovttačilggolaččat. Biras lea buorredáhtolaččat dávistan sin guđet čukkodit, ja danne čukkodeapmi joatkkašuvvo ja nanosmuvvá. Dás lea sáhka veahkehit mánáid beassat sin rollain, go dain ii oktage áiggošii leat. Mánga máná duodas eai dieđe maid dahket eaige mo dát čuohečá sidjiide geat givssiduvvojit.

Givssideapmi guoská midjiide buohkaide, ja buot mánát dárbbášit oldenjoavkku vai sáhttet fáttmasteaddji servodahkii leat buorit ovdamearkkat. Sáhtátgo leat oldenjoavkun eanebuidda go lagamuččaidat?

Eanaš mánát sáhttet duos dás loavkašuhttit earáid. Mánga váhnema ožžot dieđu ahte sin nieida dahje bárdni lea sivalaš givssideamis buori láhkai.

Jierbmás váhnemat áddejit ahte fertejit čohkánit mánáideaset lusa dadjaleamen: «Nieiddažan, dál leat jallošan, muhto moai letne duinna ovtta dán áššis, ja áigo veahkehit čorget».

Dán dagat jus dutnje dieđihuvvo ahte mánnát givssida earáid.

1. Bivdde čoahkkima skuvlajođihangottiin, gánnáhan ovttasbargat du mánnái buorin.
2. Leage čielggas háladettiin mánáinat – earáid čukkodit ii dohkkehuvo.
3. Ii ábut bealkit – guldal baicce maid mánnát áigu muitalit.

4. Leage čielggas, ále ane abstrákta dajaldagaid nugo givssideapmi, muhto čujut njuolgga dasa mii lea geavvan. Mahkáš: Manne bostet?
5. Jeara čuoovvuleaddji gažaldagaid nugo: «Maid du mielas berrešii dáinna dahkat?», «Mo orru go diedát ahte mun diedán ahte čukkodat earáid?», «Mo dán sáhhtá rievdadit?», «Mo du mielas galggašii leat?».
6. Siða mánát átnut ándagassii sus guhte lea givssiduvvon.
7. Leage buorre rollamálle – smiehtas mo láhttet iežat ja earáid mánáid vuostá.
8. Váhnemat galget mánáid veahkehit šállošit, go «atte ándagassii» sáhhtá leat váttis dadjat. Ándagassii átnun, áinnas oktan etniin dahje áhčiin, galggašii leat rehálaš ja vuoiggalaš ja dagašii velá olu buori.
9. Garvve «Šállošan go nie áddejit». Dát ii leat ándagassii átnun, muhto vel oktii loavkašuhhtin go vikkaha su leat boastut ádden.
10. Dás lea sáhka dovdat mekanismmaid go dat ihtet ja duostat juoga dáinna dahkat.

Vuogádatlaš almmustahttimiidda reaidut

Loavkašuhhtimat ja givssideamit gevvat dávjijimusat go rávisolbmot eai leat lahka. Dáid sáhhtá leat váttis fuomášit, ja hirmat olu givssiduvvon oahppit eai mital mii dáhphuvvá. Givssideamit sáhhtet leat viehka mánggadáfot, masa hárvve leat álkes čovdosat. Dávjá leat mánggas seaguhuvvon givssideapmái ja dan duogábealde soitet leat earát go sii guđet givssidit.

Jus galggaš fuomášit loavkašuhhtimiid ja givssideamiid ja áddet mii geavvá, de fertešii skuvla bargat vuogádatlaš kárten ja almmustahttin dihtii mii aitto geavvá oahppiid gaskkas. Skuvla galggašii leat dihtomielalaš ja ámmátlaš almmustahttimiid ektui.

Almmustahttinbarggu sáhhtá dahkat luohkkábirasguorahallamiid, oahppiságastallamiid dahje vuogádatlaš áicamiid bokte.

DOAIBMABIJUT	Čuohecan oahppi	Guhte loavkašuhhtá/givssida
Dorvvolašvuohta - konkrehta doaibmabijut oahppi oadjudan dihtii	- Suddjejuvvo givssideaddjis - Čadat rávesolmmoš lahkosis	- Ii beasa leat čuohecan oahppi lahkosiin - muitaluvo guđe uskkádagain, lanjain ja šiljuin son beassá leat, sihke tiimmain, bottuin ja AÁF áiggis. - Čadat rávesolmmoš lahkosis
Ságastallamat - čuoovvuleapmi	- Beaivválaš ságastallamat mo beaivi lea leamaš	- Skuvlla njuolggadusat - Čuozahtusat
Luohkkájodiheapmi - gullevašvuohta	- Ásahit oadjebas rámmaid oahppamii - Oččodit gullevašvuođa luohká	
Fátmmasteaddji árvvut - luohkká veahkeha, searviduvvo	- Eará oahppiide mitala dili birra - Eará oahppit diedihit rávesolbmui jus loavkideaddji lahkona	Muitaluvo makkár doaibmabijut leat álggahuvvon – manne ja man guhká
Birgehallan - mainna loaktá oahppi buoremusat skuvllas	- Oahppi manná rávesolbmuid lusa go loavkideaddji lahkona	
Sosiála gelbbolašvuohta	Doaimmat main oahppi oazžu dehálaš sajádaga (iešluohhtámuš/iešgovva laská)	Soahpat oahppiin makkár sosiála gálggain son hárvjehalašii – omd. ovttasbargu, iešstivren, ovddasvástádus, positiivva iešstallan ja empatiija earáide

Oahppijoavkodoaibmabijut Luohkkágullevašvuohta, ustitvuohta	Doaibmabijut luohkás/joavkkus - Oahppi(id) bargun lea ovtastallat čuohcan oahppiin x geardde minuhtas, tiimmas j.s. - Oahppiid bargun lea ahte lea doaibma čuohcan oahppiin.	
Váhnensearvidahttin	- Diehtujuohkin dili ja doaibmabijuid birra - Jearrat váhnemiin evttohusaid doaibmabijuide	- diehtujuohkin dili ja doaibmabijuid birra - Jearrat váhnemiin evttohusaid doaibmabijuide

Čavgejuvvon ovddasvástádus – erenoamáš hearkkes oahppit

- Skuvllas lea **čavgejuvvon ovddasvástádus** áimmahuššat oahppiid geain lea erenoamáš hearkivuota. Dáin oahppiin lea várra givssiduvvot ja eará láhkai loavkašuttot.
- Oahppi hearkivuota váikkuha dasa mat sáhttet leat heivvolaš doaibmabijut.
- Buorre oahppanbiras suddje lassi hearkivuoda vuostá.

Mo mii skuvllas áddet ja dulkot hearkivuoda, mearrida maid dahkat ja maid dadjat, dahje eat daja, omd. áddet dahje boastut áddet, badjelgeahččat, mohkastat oahppiid láhttema dahje duššindahkama, nugo «son galggašii dušše leat veaháš áicilat».

Ane muittus ahte go rávesolbmot duššindahket oahppi muosáhusaid, de sáhtta hui hearkkes oahppiide dát dovdot loavkašuttin.

Skuvlla virggehasat **GALGET** diehtit makkáraš fáktorat sáhttet mánáin ja nuorain lasihit hearkivuoda, nugo:

- Individuála - dávda – diagnosa – gárpasaddan – giellaváttisvuođat jna.
- Bearaš - fuolahusváili - psyhkaláš dávda – ovtaseallinboatka – gárrendilli – alla nággodási jna.
- Seammaahkásaččat - givssideapmi – hástalus ásaht ja bissut stádis ustigaskavuođain jna.
- Biras (geafivuota – rihkolašvuohta – sosiála fierpmádaga váili jna.)

Hearkivuodafáktorat nanosmuvvet jus oahppis ii leat skuvllas dorvvolaš ja buorre dilli. Nuppegežiid buorre oahppanbiras suddje lassi hearkivuoda vuostá. Erenoamáš hearkkes oahppit leat hearkkit neahtasge ja sis lea stuorát várra dovdat vuorjašuvvama unohis digitála dáhpáhusain. Mo oahppiid dilli lea, váikkuha dasa mo sii muosáhit ja giedahallat dákkár fearániid. Oahppit hearkkes dilálašvuođain, jáhkkinis vahágahttojit eanet uhkideaddji dáhpáhusain neahtas.

Muhtin mánat sáhttet leat viivvuhuvvit, ja earát fas doalahit doaivvuhisvuođa, dorvvuhisvuođa ja hearkivuoda iežaset siste ja jaskkudit. Oahppit sáhttet viivvuhuvvot sihke sisa- ja olggosguvlui, mii lea dan duohken guđe oktavuodas sii leat, ja geaiguin sii leat ovttas. Muhtin oahppit orrot birgemin áibbas bures. Dát oahppit leat čeahpit heivehit iežaset earáid vuordamušaide, nu ahte álgogeahčastagas ii fuomáš oktage maidege.

Skuvlla reaidu – eastadeaddji bargu

Eastadeaddji doaimmat ja miellaávkálaš doaibmabijut

Doaimmat	Sisdoallu	Geat ja goas
Rabas lášmmohallanlatnja buolašáiggiid	Beaivvi doaimmat mearriduvvon ovdagihtii	Bottus, AÁF-áigi
Sihkkelluoddagilvu	Aiddolašáigi luotta birra	Bottus, AÁF-áigi
Oahppi(t) lágídit olgodoaimmaid		Bottus, AÁF-áigi
Skuvlla-ruovttu ovttasbargu	Fáddábeaivi: Speallansorjjasvuohta Dearvvaš neahttageavaheapmi Neahttavuđot givssideapmi	Eahkedis
Jagáš loaktindoaimmabijut	Šiehtaduvvo oahppiráđiin ja váhnenráđiin	Bottus, AÁF-áigi
Loaktinnjuolggadusat luohkáin/AÁF		Luohkká - AÁF
Doaimmat	Ráhkadit doaibmabánkku olgo/siste stoahkamiidda	

Kárášjoga skuvlla bearráigeahču bargodábit

NÁ GALGGAT LOIDAT GO LEA BEARRÁIGEAHČČU		
Berráigeahččat nu ahte čađa gaskka oainnat olles šilju masa dus lea ovddasvástádus	Lihkadeapmi 	- Lihkat čađa gaskka, nu ahte oaččut oktavuoda nu mángga oahppiin go vejolaš - Lihkat jeavddahis ruvttuin, nu ahte ii oktage ovdoš gokko váccát. Bija mihttomearrin lihkadit juohke guvlui - Leage erenomáš ácil daid sajiin gokko riiddut sáhttet bohciidit.
	Skánnen 	- Geahča ja guldal čađa gaskka daid iešguđet doaimmain - Geahča oidnogo sávakeahtes láhtten. Leage erenoamáš ácil daid sajiin gokko riiddut sáhttet bohciidit. - Lasit vejolašvuođa ahte sávahahtti láhttema geažil šaddá positiivva ovttasdoaibman ja movttiidahttin.
Leage buorredáhtolaš ja movttiideaddji doarjun dihtii buorredáhtolaš láhttema	Buorredáhtolaš searvidahttin 	- Searvidahte dávjá - Leage rabas, ustitlaš ja veahkkái - Fuomášuhte miehtemielat positiivvalaš láhttema
	Movttiidahttin 	- Ane rámiid ja bálkkašumi buorremielalaš láhttemii - Rámit nu jođánit go vejolaš
Giedáhala meannováttisvuođaid jearggalaš vuogi mielde. Geavat ládis, govttolaš ja einnosteaddji čuozašusaid	Meannováttisvuođaid giedáhalla 	- Cuiges dakkaviđe láhttema - Guovdilastte láhttema mii galgá bissehuvvot - Giedáhala váttisvuođa nu priváhta go vejolaš (guovttá gaskan) - Leage ráfalaš, ane álkes giela - Leage ustitlaš ja njuolggus - Bisset ákkastallamiid - Loaidde vuoiggalaččat

Skuvlašilljoguorahallan

OAHPAHEADDJÁI	OAHPPIIDDE GAŽALDAGAT
- Guorahallama ollašuhttá oahppiságastallamin - Oahppit galget kártii russet gokko son láve leat, ja dovdá dorvvuhisvuođa. Okta kárta juohke oahppái - Ságastallama álggahus: Min skuvllas galgá buohkain leat buorre dilli. Áiggošin áinnas diehtit mo dus lea bottuin	- Maid liikot bottuin stoahkat? - Leago dus oktage geainna leat ovttas bottuin? - Leatgo givssiduvvon? - Leatgo oaidnán ahte earát leat givssiduvvon? Jus leat, de geat? Geahča kártii: - Gokko liikot stoahkat? Siđa oahppi russet ruonáin - Gokko dovddat dorvvuhisvuođa? Siđa oahppi russet ruoksadiin - Gokko berrejit rávesolbmot leat? Siđa oahppi russet alihiin

Ovdánanságastallan skuvlabirrasa birra

Vai oadjebas ja buori skuvlabiras lea eanet guovddášis, de lea dehálaš ahte gažaldagaid guovdilastin lea nu ahte šaddat dihtomielalaččabut dasa ahte ovttaskasoahppi dat váikkuha ja bidjá skuvlabirrasii mearredási.

GUOSKEVAŠ GAŽALDAGAT OVDÁNANSÁGASTALLAMII:	
Ortnet	Boahotá áiggil, lea bures ráhkkanan, leat dárbbášlaš biergasat, bargá oahppoplána bihtáid, doallá skuvlla ortnetnjuolggadusaid, jna.
	Mearkkašeapmi:
Láhttenvuohki	Čájeha buori láhttenvuogi mieloahppiide ja rávesolbmuide, čájeha huvdda ja váldá earáid vuhtii jna.
	Mearkkašeapmi:
Bargoproseassa	Čájeha ángirvuođa, čájeha movtta ja oahppanmiela, čájeha gillilvuođa ja jurddačohkkema, sus leat buorit bargovierut, čájeha buori bargoorganiserema, mieldoaima iežas ja earáid bargguid meroštallamis, bargá bargobihtáid jna.
	Mearkkašeapmi:
Sosiála gelbbolašvuohta	Ovttasbargá earáiguin, váldá ovddasvástádusa, sus lea iešstivrene, čájeha ahte nákke stoahkat, leaikkastallat ja illudit.
	Mearkkašeapmi:

Áicanskovvi – ovttaskasoahppit luohkkádilálašvuodas

Áiccadettiin lea dehálaš ahte čálát maid oainnát, iige dan maid navddát. Čále válddahusaid oanehaččat ja konkrehta.

Luohkká:		Guđe fága/tiibma	
Oahppi namma:		Áici:	
Beaivi		Áicama bistu	
1. organiseren	Maid oainnát?	Du dulkomat/meroštallamat:	
Oahpahanmálle	Oahpaha olles joavkku, guovttis ovttas bargaba, joavkobargu, jna.?		
Galle rávesolbmo	Galle rávesolbmo sajis? Gokko latnjii leat sii čohkkedan?		
Oahppiid organiseren	Mo oahppit čohkkájit: okto, guovttis, joavkkuin?		
Galle oahppi	Gallis leat sajis áiccadettiin?		
2. luohkkábiras			
Oahppioassálastin	Mo barggahuvvojit oahppit? Vástidit oahpaheaddji gažaldagaid, barget oktagaslaččat, ovttasbarget, d.s.		
Oahpaheaddji sajádat gaskavuodas/liekkus ja bearráigeahččan	Mo orru rávesolmmoš leamen? Modji, čalbmeoktavuohta, čielga diedut ja vuordámušat, čielga dahkamušat, rámadus, buorremielalaš, rápmi, čielga čuozašus, jna.		
Oahppi oktavuohta verbála/ nonverbála	Mo geavvá sosiála ovttasdoaimman oahppiid gaskkas? Gii váldá geainna oktavuođa? Gii hállá oaččoehhtá sáni? Geahčastagat, eará nonverbála mearkkat d.s.		
3.oahppi sajádat			
Oktavuohta eará oahppiiguin verbála/ nonverbála	Geainna váldá oahppi oktavuođa? Gii váldá oahppiin oktavuođa? Oza sihke verbála/nonverbála oktavuođa.		
Gokko čohkkájit lanjas	Gokko oahppi čohkká? Gii čohkká bálddas, ovddabealde ja manábealde?		
Doaimmat oahpaheamis	Oahppiid doaimma tiimmas, vástida oahpaheaddji gažaldagaid, čuovvu mielde, ájahallá eará áššiiguin d.s.		
4. Rasttidandilálašvuodas			
Oahpaheaddji sajádat	Čielga bagadeapmi, oahpaheaddji lahkosis, jna.		
Oahppiid oktavuohta verbála/nonverbála	Gii hálešta geainna, geahčastagat, eará nonverbála oktavuohta d.s.		
Ovttaskasoahppi sajádat	Geaiguin lea oahppis oktavuohta, gokko čohkká, nonverbála mearkkat jna.		
5. Čoahkkáigeassu			
Luohkkábiras	Maid oaivvildat dan birra maid leat oaidnán? Oahpaheaddji sajádat luohkkálanjas, stivren, liekkusvuota, gii oahppiid gaskkas stivre maid , mo sis lea luohkkálanjas, mo leat nuppiid vuostá jna.		
Ovttaskasoahppi sajádat	Mo du mielas lea dat maid leat oaidnán? Oahppi sajádat luohkkábirrasis, gii stivrejuvvo, gii váikkuha, leago oahppi positiivva vai negatiivva doarjjan jna..		

Hálddahusa bajilgovva bođuáššiin kap. 9A

Skuvlla jođihangottis rektora bokte galgá leat bajilgovva oahppiáššiin. Dát lea váfistan dihtii ahte buot áššiid čuovvula, doaimbajuid čađaha, árvoštallá ja gearggaha. Skuvlla jođihangoddi ráhkada bajilgova daid oahppiin geat rektorii leat dieđihuvvon.

.....

Váhnemiid váidinvuoigatvuohta

Jus váhnemat eai leat duhtavaččat dainna mo skuvla lea ášši gieđahallan, de sáhtta ášši albmadi Stáhtahálddašeadjái.

1. Jus skuvla ii leat ášši meannudan, de sádde Stáhtahálddašeadjái ášši skuvlii meannudeapmái
2. Stáhtahálddašeadjái meroštallá ášši ja dahká bođumearrádusa guorahallamiid vuodul.
3. Jus oahppi/váhnemat eai leat Stáhtahálddašeadjái bođumearrádusain ovttá oaivilis, de sáhtta dán guoddalit.
4. Váidaga galgá sáddet Stáhtahálddašeadjái, guhte ášši fas meroštallá.
5. Jus Stáhtahálddašeadjái doalaha bođumearrádusa nu go váidi dáhttu, de sádde Stáhtahálddašeadjái váidaga Oahppodirektoráhtti.
6. Oahppodirektoráhtta galgá meroštallat ahte leatgo skuvla ja Stáhtahálddašeadjái dahkan bargguset, ja sáhtta mearridit maid skuvla dasto galgá dahkat vai oahppis šaddá dorvvolaš ja buorre skuvlabiras.

Bargodábit loavkašuhthimiid ja givssidemiid oktavuodas

Oahppiid guđet leat givssiduvvon ja oahppiid guđet givssidit, galgá skuvla čuovvulit gitta dassáigo loavkašuhthi láhtten lea nohkan. Jus álggahuvvon doaibmabijut eai buorit dili ovdal árvvoštallama áigemeari, de galgá skuvla doaibmaplánas hábmet eará doaibmabijuid. Čuovvuleapmi loahpahuvvo go givssiduvvon oahppi lea dorvvolaš.

Li leat skuvla mii mearrida goas láhtten lea nohkan. Váldonjuolggadussan lea ahte mađe eanet lea givssiduvvon, dađe guhkibut ádjána dan čuovvulit. Sihke son guhte lea givssidan ja son guhte lea givssiduvvon, galgaba seamma bures čuovvuluvvot. Jus loavkašuhthi láhtten ii noga, de galget áššái searvá eará olggobeallásaš bealit, nugo PP-bálvalus, psyhkalaš dearvvašvuođajoavku, mánáidsuodjalanbálvalus, boles dahje riidočavdinráđđi.

Muddu	Mii	Ovddasvástide addji + goas	Dávisteapmi/doaibma	Mearkkašeapmi
2. muddu Mannat gaskii	Givssideamit/loavkašuhthimat fuomášuvvojit	Son guhte fuomáša/manná gaskii	1. Mannat gaskii ja bissehit loavkašuhthimiid/givssidemiid 2. Áimmahuššat rašis beali 3. Hehttet vahágiid 4. Diedihanskovi devdovuvvo (1. mielddus)	Nu bures go vejolaš čielggadit dili: - mii lea dáhphuvvan geat (namma ja luohkká) ledje searvvis
3. muddu Diedihit	Diehtujuohkin	- jođánepmosit ja seamma beaivvi	1. Rektorii diediha ášši birra 2. Diedihanskovi doalvut rektorii	Rektor muitala gulahallanoahpaheaddjái ja earáide, jus dárbbášuvvoš.
4. muddu Guorahallat	Sierra ságastallamat loavkašuvvon oahppiin(-guin) ja loavki deaddjiin (-guin)	Gulahallanoahp aheaddji Rektor šiehtadusa mielde - vajot/seamma beaivvi	1. Oažžut dilis bajilgova. Goappašiid beliid gohčču ságastallamii, sierranassii. 2. Goappašat bealit beassaba ovddidit oainnuska áššái. 3. Skihkidit hoahppodoaibmabijuid 4. Guorahallanskovi devdovuvvo (2. mielddus)	Skuvlaeaggádii diedihuvvo go loavkašuhthimat leat leamaš guhká, iige skuvla leat nákcen ášši čavdit.
5. muddu Doaibmabijut	Čoahkkimat loavkašuvvon oahppiin/loavkideaddjiin oktan váhnemiiguin	Gulahallanoahp aheaddji Rektor go dárbbášuvvoš - Veagin/manjit beaivvi	1. Muitalit áššejođu birra. Geatnegahtti šiehtadus earáhuhttit láhttema. 2. Skihkidit doaibmabijuid ja čuovvulanásagastallan šiehtaduvvo. 3. Doaibmaplána ráhkaduvvo buot beliide skuvla-/luohkká-/oktagasdásis	Buot bealit vuolláičállet. Oppalaš diehtujuohkin Stáhtahálddašeaddji sajádaga birra Dili čuovvulit dassáigo dat oalát nohká.
5. muddu Árvvoštallat Čuovvulit	Duođastusat/čuovvuleapmi	Gulahallanoahp aheaddji Rektor go dárbbášuvvoš 14 beaivvi siste	1. Árvvoštallanskovi – doaibmaplána doaibmabijut árvvoštallojit. 2. Fuolahit čuovvuleami go dárbbášuvvoš. 3. Buot bealit vuolláičállet	Doaibmabijut ja čuovvuleapmi bistet dassáigo loavkašuvvon oahppi vuoigatvuohta dorvvolaš ja buori skuvlabirrassa dáfus lea fas sajis.
	Rágggáštusat		1. Ságastallan gulahallanoahpaheaddjiin/rektoriin 2. Diehtu ruoktot 3. Čuovvulanšiehtadus áiggi badjel 4. Skuvllas eret bidjan duođalašvuođa mielde	
	Jearrat ráđiid ja veahki	Rektor	Sáddejuvvo čálalaš jearaldat PPB bagadanjovkui ja/dahje eará siskkáldas ja olgguldas instánssaide.	

Jus virggehasat loavkašuhthet ja/dahje givssidit, de galgá rektorii dan diedihit, áji haga. Rektor guorahallá ášši ja diediha álohii skuvlaeaggádii.

Njuolggá skuvlaeaggádii diedihuvvo jus rektor loavkašuhthá.

- Rektor vurke doaibmaplána oahppi máhppii ja Elementsii.

Doaibmabijut oktagasdásis – doaibmabijut ovttaskasoahppi dárbbuide dan dilálašvuođas mas son lea, nugo beaivválaš/jeavddálaš ságastallamat, áican, rávesolmmoš sadjagasas dahje eanet oktavuohta ruovttuin.

Doaibmabijut joavkodásis – doaibmabijut olles luohkkái/luohkáide muhtin áigái, nugo gokko luohkkálanjas čohkkát, stoahkanjoavkkuid bidjan, dihto sajiin hávskes vásáhusat smávit joavkkuin, hárjehallat sosiála gelbbolašvuođa, rávesolmmoš sadjagasas rasttidandilálašvuođain dahje čielga struktuvrrat luohkkálanjas.

Doaibmabijut vuogádatdásis sáhttet leat ráhkadit ođđa njuolggadusaid, eará láhkai organiseret skuvlabeaivvi, eanet rávesolbmot, eanet inspekšuvdna dahje miellaguoddbargu.

Doaibmabijut - ránggáštusat

Jus doaibmabijut galget leat beaktilat, de lea dehálaš ahte negatiivva láhttema čuozašusat leat čielgasat, ja dain leat duođalašvuođaceahkit.

Jus čuozašus lea duođaid garas, de galgá dahkat bođumearrádusa. Sáhtta skuvllas eret bidjat dušše go eará doaibmabijuid lea geahččalan. **Kollektiivva čuozašusat leat lobiheamit.**

Doaibmabijut - čuozašusat:

- leat vuodđuduvvon **skuvlla ortnetnjuolggadusaide**
- ráhkaduvvojit veahkkálaga oahppiiguin, áitegiiguin
- galget leat oahppásat daid oahppiide geaidda dat guoská ja sin váhnemiidda
- biddjojit sihke loavkideaddjái ja loavkašuhhtái
- galget heivehuvvot dilálašvuhtii ja oahppái
- galget leat duođastuvvon – mo dat leat geavahuvvon
- fertejit leat lobálaččat ulbmillaččat, heivehuvvon ja áigovaččat, nu ahte oahppit geain lea definerenfápmu bissehuvvojit unohasat láhttemis

Doaibmaplánas galgá čielgasit boahtit ovdan:

- ahte máná lea guldalan ja ahte maid mánná dadjá lea deattuhuvvon.
- makkár doaibmabijut sáhttet nannet ahte oahppi vuoigatvuohta dorvvolaš ja buori skuvlabirrasii ollašuvvá.
- ahte skuvla, oahppi ja váhnemat galget soahpat man guhká doaibmabijut galget geahččaluvvot.
- ahte bidjá beaivemeari doaibmabijuid árvvoštallamii.
- ahte skuvla duođašta mii dahkkojuvvo ollašuhhtin dihtii doaibmangeatnegasvuođa (§ 9 A-4).

Váidinvejolašvuohta

Jus váhnemat eai leat duhtavaččat dainna mo skuvla lea ášši gieđahallan, de sáhtta ášši albmadiit Stáhtahálddašeaddjái.

1. Jus skuvla ii leat ášši meannudan, de sádde Stáhtahálddašeaddji ášši skuvlii meannudeapmái
2. Stáhtahálddašeaddji meroštallá ášši ja dahká bođumearrádusa guorahallamiid vuođu.
3. Jus oahppi/váhnemat eai leat Stáhtahálddašeaddji bođumearrádusain ovttá oaivilis, de sáhtta dan guoddalit.
4. Váidaga galgá sáddet Stáhtahálddašeaddjái, gii ášši fas meroštallá.

5. Jus Stáhtahálddašeaddji doalaha bođumearrádusa nugo váidi dáhttu, de sádde Stáhtahálddašeaddji váidaga Oahppodirektoráhttii.
6. Oahppodirektoráhtta galgá meroštallat ahte leatgo skuvla ja Stáhtahálddašeaddji dahkan bargguset, ja sáhtta mearridit maid skuvla dasto galgá dahkat vai oahppis šaddá dorvvolaš ja buorre skuvlabiras.

1. mielddus**Diedihanskovvi - givssideamit/loavkašuhttimat****Diedihangeatnegasvuohta**

Skovvi geavahuvvo:

1. go vároha leat givssidemiid/loavkašuhttimiid
2. go oaččut dieđu, diedáhusa dahje dutnje mitaluvvo givssidemiid/loavkašuhttimiid birra
3. go leat oaidnán/mannan gaskii givssidemiid/loavkašuhttimiid oktavuođas
4. čavgejuvvon doaibmangeatnegasvuođas – go virggehasat loavkašuhttet/givssidit oahppiid

Geatnegasvuohta diedihit rektorii guoská buot várohusain.

Diediheaddji ovddasvástádus – su guhte skovi deavdá:	Rektora ovddasvástádus:
1. válddahala dáhpáhusa nu bures go sáhtát dan vuođu maid leat oaidnán dahje dutnje lea mitaluvvon 2. Jus mánga oahppi ležžet dasa seaguhuvvon, de devdojit buohkaid namat 3. Gárvves devdojuvvon skovi doalvut rektorii jođánepmosit ja seamma beaivvi.	1. fuolahit ahte skovvi ráddjojuvvo 2. mitalit gulahallanoahpaheaddjái 3. addit diedihanskovi kopiija gulahallanoahpaheaddjái 4. ságastallat diediheaddjiin

NB! Virggehasat guđet váldet vuostá diedihemiid/oidnet/mannet gaskii givssidemiid/loavkašuhttimiid oktavuođas, leat geatnegasat skovi deavdit. Ii sáhte earáide dan dodjit.

Diediheaddji namma	
Dáhpáhusa/diediheami beaivi ja tiibmaáigi	

Čuohcan oahppi namma ja luohkká:	
Čuohcan oahppi namma ja luohkká:	

Givssideaddji namma ja luohkká:	
Givssideaddji namma ja luohkká:	

Dáhpáhusraporta – Dievasmahtti válddahus dilis/dáhpáhusas	
Válddahala dárkilat várohusa dáhpáhusa/vuođuštusa, earret eará:	
• Maid lea áican/mii lea dáhpáhuvvon? • Gos dát dáhpáhuvai? • Manne ná dáhpáhuvai?	• Gii dajai/dagai maid? • Gii manai gaskii ja mo? • Eará dehálaš dieđut
Hoahppodoaibmabijut – Mii dahkkojuvvui suodjalan dihtii čuohcan oahppi(id)? Dát guoská erenoamážit roava givssidemiin/loavkašuhttimiin ja go lea nana geardduhanvárre.	

Dieđihanskovi lea dolvon rektorii, beaivi:

.....
Dieđiheaddji vuolláičála (Su vuolláičála guhte čállá dieđáhusa/dáhpáhusa)

Dieđáhusa lea rektor váldán vuostá, beaivi:

.....
Rektora vuolláičála

Rektora vejolaš mearkkašeamit – mii lea ovdal geavvan, meroštallamat, joatkka bargu, resurssat j.e.

2. mielddus**Guorahallamat - givssideamit/loavkašuhhtimat****Guorahallangeatnegasvuohta****Skovvi geavahuvvo**

- čielggadan dihtii mii lea geavvan
- ságastaladettiin searviduvvon beliiguin čielggadan dihtii mii lea geavvan
- buot bealit galget beasset mitalit oaviliiddiset/oainnuideaset

Vuoigatvuohta dorvvolaš ja buori skuvlabirrasii lea oktagaslaš vuoigatvuohta oahppi iežas muosáhusa vuođul.

Vaikke ášši leage rektorii dieđihuvvon, de lea ain gulahallanoahpaheaddji/oahpaheaddji ovddasvástádus guorahallat dilálašvuođaid dáhphusa hárrái, jus eará ii leat rektoriiin šiehtaduvvon.

Gulahallanoahpaheaddji ovddasvástádus	Rektora ovddasvástádus
1. Čađahit oktagaslaš ságastallamiid buot beliiguin 2. Mitalit oahppiide áššejođu birra ja ahte buohkat váldojit duođas 3. Mitalit geat galggašedje áššái searviduvvot ja makkár sajádagain 4. Doarjut ahte ášši čielggaduvvo 5. Juohke beallái deavdit skovi 6. Devdojuvvon ja vuolláičállojuvvon skovi doalvut rektorii 7. Hoahppodoaimmat álggahuvvojit čuohcan oahppi sihkkarastima dihtii 8. Mitalit váhnemiidda ja oahppiide ahte sáhttet evttohit doaibmabijuid, muhto skuvla dat mearrida ahte sáhttago doaibmabijuid čađahit	1. Fuolahit ahte skovvi ráddjojuvvo 2. Gulahallanoahpaheaddjiin ságastallat go dárbbášuvvo 3. Bajit ovddasvástádus ahte hoahppodoaimmat čađahuvvojit 4. Jus searviduvvon oahppit eai leat seamma luohkkálaččat, de galgá rektor searvvis ovdalgo bargagohtá doaibmabijuguin ja doaibmaplánain (3. mielddus). Dát lea čielggadan dihtii rollaid ja ovddasvástádusa.

Guorahallama vástideaddji:	
Ságastallama beaivi ja tiibmaáigi:	
Čuohcan oahppi namma ja luohkká:	
Givssideaddji namma ja luohkká:	

Dáhpáhusraporta – Dilálašvuođa/dáhpáhusa dievasmahtti válddahus
Ságastallama vuođul, válddahala dáhpáhusa dárkilat, earret eará: Gos dat geavai? Maid lea áican/mii lea geavvan? Manne dát dáhpáhusai? Gii dajai/dagai maid? Mii geavai dáhpáhusa manñil? Gii ja mo manai son gaskii? Eará momeanttat mat áššái leat dehálaččat.

Hoahppodoaibmabijut – Dán dásis ii sáhte álohii skihkidit ávkkálaš doaibmabijuid. Goappašiid beliid galgá guldalit ja ášši ferte leat čielggas ovdalgo buot doaibmabijuid sáhttá álggahit. Juohke doaibmabijus galgá leat áigumuš. Hoahppodoaibmabijut galget leat ulbmillaččat ja váfistit ahte oahppi ii šat loavkahuva. Hoahppodoaibmabijut sáhttet leat nugo vuollelis namuhuvvon:	
Šiehttat ahte joatká oahppi skuvlabirrasa guorahallamiin	<i>Ovdamearkan (Ovdamearkkat galget sihkkjuvvot):</i> <i>Gulahallanoahpaheaddji vuos hálešta loavkideaddjiin gullan dihtii mii ja manne ná geavai..</i> <i>Ovdalgo ráhkaduvvo doaibmaplána doaibmabijuiguin, de galgá gulahallanoahpaheaddji háleštit rektoriin</i>
Šiehttat váfistit čuohcan oahppi (garvin dihtii geardduhemiid):	<i>Váfistan dihtii ahte NN lea oadjebas skuvllas, de loavkideaddji sirdojuvvo luohkkálanjas guhkimusat NN:s eret.</i> <i>NN ii galgga leat seamma duodjejoavkkus go loavkideaddji</i> <i>Inspekšuvnaoahpaheaddji čuovvu loavkideaddji</i>
Váhnemat searvvis – ságastallat oahppiin ja váhnemiiguin	<i>Gulahallanoahpaheaddji galgá deaivvadit goappašiid beliid váhnemiiguin, beaivi, áigi.</i>
Áitega(iid) evttohus	<i>Skuvla galgá bidjat eret oahppi (rektor mearrida dákkáriid)</i>
Oahppi evttohus doaibmabijuide	<i>Loavkideaddji galgá molsut skuvlla (ii áigeguovdil)</i>
Virggehasa searvidahttin	
Eará hoahppodoaibmabijut:	
Sáhttágo ášši loahpahit? Válddahala čuovvuleami maŋŋilgo ášši loahpahuvvo.	

.....
Beaivi

Oahppi vuolláičála

.....
Beaivi

Áitega vuolláičála

.....
Beaivi

Gulahallanoahpaheaddji vuolláičála

3. mielddus**Doaibmaplána - doaibmabijut****Doaibmabidjogeatnegasvuohta****Skovvi geavahuvvo**

- manjilgo buot beliid lea guldalan
- doaibmabijuide maid soahpá ja mearrida goas

Gulahallanoahpaheaddji ovddasvástádus

1. Buot beliide deavdit skovi
2. Buot beliide galget leat doaibmabijut
3. Jus searviduvvon oahppit eai leat seamma luohkkálaččat, de galgá rektor diehtit doaibmabijuid birra ovdalgo daid soahpá oahppi, váhnemiid ja gulahallanoahpaheaddji gaskkas
4. Devdojuvvon ja vuolláičállojuvvon skovi doalvut rektorii
5. Fuolahit ahte doaibmabijut ráhkaduvvojit ja čađahuvvojit
6. Evttohit čuovvulandoaibmabijuid go dárbbášuvvo

Rektora ovddasvástádus:

1. Fuolahit ahte skovvi ráddjojuvvo
2. Skihkidit dárbbášlaš resurssaid
3. Jus searviduvvon oahppit eai leat seamma luohkkálaččat, de galgá rektor doallat oktasá čoaikkima gulahallanoahpaheaddjiiguin soahpan dihtii doaibmaplána doaibmabijuid sisdoalu
4. Bajit ovddasvástádus doaibmabijuid čađaheamis

Plána vástideaddji	
Čoaikkibeaivi ja tiibmaáigi	
Čuohcan oahppi ja luohkká	
Givssideaddji namma ja luohkká	

Doaibmaplána – doaibmabijut galggašedje čoađit hástalusaid čatnasan oahppi skuvlabirrasii. Doaibmabijut galget leat čađahahttit ja dain galget leat áigumušat. Ii sáhte skihkidit doaibmabiju vuodushahtta dan mihttomeari/áigumuša.

Omd. ii namuhit oahppi / ii leat lahka eará oahppi – Vuodush manne.

Doaibmabijut berrešedje leat oktagas-, luohkká- ja skuvladásis

Doaibmabijut	Áigumuš – maid galgá doaibmabidju čoađit/doarjut?	Vástideaddji (namma)	Árvvoštallanáigemearri

Skuvla ovddasvástida čuovvulit doaibmabijuid ja sáhtta lasihit dahje rievdadit doaibmabijuid jus dárbbášuvvoš.

Oahppis/váhnemiin galgá leat vuolláičállojuvvon doaibmaplána kopiiija.

.....
Beaivi

Oahppi vuolláičála

Áitega vuolláičála

.....
Beaivi

Gulahallanoahpaheaddji vuolláičála

.....
Beaivi

Rektora vuolláičála

4. mielddus**Doaibmaplána árvvoštallan Nr. 1****Árvvoštallangeatnegasvuohta****Skovvi geavahuvvo**

- doaibmaplána doaibmabijuid árvvoštallamis

Gulahallanoahpaheaddji ovddasvástádus	Rektora ovddasvástádus:
1. Juohke beallái deavdit skovi 2. Iskat leatgo buot doaibmabijut doaibman 3. Evttohit eará doaibmabijuid, jus dárbbasuvvoš. 4. Devdojuvvon ja vuolláičállojuvvon skovi doalvut rektorii	1. Fuolahit ahte skovvi ráddjojuvvo 2. Skihkidit dárbbaslaš resurssaid 3. Jus searviduvvon oahppit eai leat seamma luohkkálaččat, de galgá rektor doallat oktasaš čoahkkima gulahallanoahpaheaddjiiguin soahpan dihtii doaibmaplána doaibmabijuid sisdoalu 4. Bajit ovddasvástádus doaibmabijuid čađaheapmái

Čuohcan oahppi namma ja luohkká			
Beaivi ja tiibmaáigi			
Boahtán:			
Áššis oanehis čoahkkáigeassu			
Doaibmabijut	Makkáraš doaibmabijut leat doaibman? Jus doaibmabijut eai leat doaibman, de vuoduš Dán meroštallamis ferte juohke doaibmabiju hárrái bidjat mearrideaddji deattu oahppi iežas muosáhussii ja váhnemiid oaivilii		
Eará doaibmabijut -	Áigumuš – maid galgá doaibmabidju čoavdit/doarjut?	Vástideaddji (namma)	Árvvoštallanáigemearri
Sáhttago ášši loahpahit? Válddahala čuovvuleami manjilgo ášši loahpahuvo.			
Doaibmabijut	Doaibmabijuid árvvoštallan		

Váhnemiidda galgá árvvoštallanskovis kopijja. Dat sáddejuvvo maŋŋilgo rektor lea skovi vuolláičállán.

Kárášjohka, beaivi

Oahppi vuolláičála

Gulahallanoahpaheaddji ja oktavuođaolbmo
vuolláičála

Áitegiid vuolláičála

Rektora vuolláičála (beivviin jus dat spiehkasta daid earáid vuolláičállagiin)

5. mielddus**Doaibmaplána árvvoštallan Nr. 2****Árvvoštallangeatnegasvuohta****Skovvi** geavahuvvo

- jus doaibmaplána doaibmabijuid árvvoštallamat eat leat leamaš ávkkálaččat.

Gulahallanoahpaheadji ovddasvástádus	Rektora ovddasvástádus:
1. Juohke beallái deavdit skovi 2. Iskat ahte leatgo buot doaibmabijut doaibman 3. Evttohit eará doaibmabijuid, jus dárbbášuvvoš. 4. Devdojuvvon ja vuolláičállojuvvon skovi doalvut rektorii	1. Fuolahit ahte skovvi ráddjojuvvo 2. Skihkidit dárbbášlaš resurssaid 3. Jus searviduvvon oahppit eai leat seamma luohkkálaččat, de galgá rektor doallat oktasaš čoačkkima gulahallanoahpaheadiiguin soahpan dihtii doaibmaplána doaibmabijuid sisdoalu 4. Bajit ovddasvástádus doaibmabijuid čađaheapmái

Čuohcan oahppi namma ja luohkká			
Beaivi ja tiibmaáigi			
Boahtán:			
Áššis oanehis čoahkkáigeassu			
Doaibmabijut	Válddahala manne doaibmabijut eai doaibman Dán meroštallamis ferte juohke doaibmabiju hárrái bidjat mearrideaddji deattu oahppi iežas muosáhussii ja váhnemiid oaivilii		
Eará doaibmabijut -	Áigumuš – maid galgá doaibmabidju čoavdit/doarjut?	Vástideaddji (namma)	Árvvoštallanáigemearri
Sáhttago ášši loahpahit? Válddahala čuovvuleami maŋgilgo ášši loahpahuvvo.			

Doaibmabijut	Doaibmabijuid árvvoštallan

Váhnemiidda galgá árvvoštallanskovis kopiiija. Dat sáddejuvvo maŋŋilgo rektor lea skovi vuolláičállán.

Kárášjohka, beaivi

Oahppi vuolláičála

Gulahallanoahpaheaddji ja oktavuođaolbmo
vuolláičála

Áitegiid vuolláičála

Rektora vuolláičála (beivviin jus dat spiehkasta daid eará vuolláičállagiin)

Kárášjoga skuvlla 1.-10. cehkiid sosiálagelbbolašvuodaplána

6. mielddus

The Prepare Curriculum” v/A.P.Goldstein, (2011)

Sosiála gálghárjehallama barggus lea hirmat dehálaš ahte tiimmain lea čavga hámádat. Dávjá lea doarvái tiibmabeliin.

Čuvvot áinnas dan hámádaga:

1. **Ordne joavkku** stuolloriekkisin guovdu lanja. Ovddabealde berrešii leat guorus sadi rollastoahkamii. Oahpaheadji lea rieggás oassin.
2. **Gearddut** mannan vahku fáttá. Maid oahppi lea muosáhan fáttá oktavuodas, ruovttus dahje skuvllas. Juohke oahppis berrešii jearrat.
3. **Ovdandivo eará fáttá.** Divtte oahppiid mitalit maid leat vásihan fáttá hárrái, dilálašvuodaid main deaivvadit dainna áššečuolmain man birra dál áigut háleštit.
4. **Čájet njuolggadusaid** mat fáddái gullet, henge daid luohkkálatnjii. Čále stuorra bustávaiguin vai daid sáhtta dobbelabbos oaidnit.
5. **Geahčadehpet** oanehaččat njuolggadusaid čuoggaid mielde.
6. **Rollastoahkan.** Divtte áinnas oahppiid stoahkat guovttis ovtas, ja earát leat geahččit. Dán lea álkibut čadahit. Divtte oahppiid geahččalit nuppegežiid.

Oahppit berrešedje oažžut pearpma gosa čohkkejit buot ráhkadanneavvagiid/njuolggadusaid maid lea mannan čađa. Dát lea vuodđun ruovttus ságastallat seamma fáttás. (The Prepare Curriculum” v/A.P.Goldstein, 2011)

1. luohkká

Goas:	Fáddá:	Mihttomearri:	Válddahus/gálga
Borgemánu/ čakčamánu	Ovttasbargu	Leat oassálastin muhtin joavkkus ja ovttasbargat eará mánáiguin ja rávesolbmui.	• Máhtán gieđa geiget ja vuordit vuoru • Guldalan go diehtu addojuvvo • Máhtán čuovvut dieđuid • Mus leat juohke beaivvi fárus dárbbalaš skuvlabiergasat ja áimmahušan bures biergasiiddán • Dieđán mii “sistejietna” lea • Máhtán juogadit eará mánáiguin • Lean čeahpes oahppanguoibmi
Golgotmánu/ skábmamánu	Empatiija	Leat buorre ustít	• Válddán earáid mielde stoahkamii • Dajan smáđáhkes ja šiega sániid earáide • Hálan earáide ustitlaš vuogi mielde • Mitalan rávesolbmui jus oktage hárdojuvvo • Jeđđen jus soames lea váivvis
Juovlamánu/ Ođđajagemánu	Iešstallan iešluohtamuš	Leat oadjebas earáiguin ovtas	• Máhtán rávesolbmui mitalit ahte lean movttet, váivvis dahje suhttan • Duosttan luohkás hállat jitnosit • Máhtán eará mánáide dadjat állet nie gal, jus dahket juoga masa in liiko • Máhtán luohkás háleštit geaiguin dal áiggožan

Guovvamánu/ Njukčamánu	Iešstivren/ ovttasdoaimman	Váldit čábbát earáiguin oktavuoda	- Rávkan smáđáhkásit buori beaivvi rávesolbmui ja mánáin - Dajan giitu rávesolbmui ja mánáide - Jearan veahki jus dan dárbbasan - Jearan albmáláhkái beassat fárrui
Cuoŋománu/ Miessemánu	Vásttolašvuhta	Váldit ovddasvástádusa joavkku/skuvlla njuolggadusaid čuovvumii	- Dieđán mii njuolggadus lea - Čuovun luohká njuolggadusaid - Veahkehan bivttashengehaga doallat čorgadin - Máhtán earáid veahkehit čuovvut njuolggadusaid - Anán iežan geavaheaddjinama ja beassansáni – sihkkaris sisabeassan
Miessemánu/ Geassemánu	Leaika ja illu	Dovddahit ilu	- Máhtán mitalit juogaman birra mii mu mielas lea suohtas - Máhtán mitalit juogaman birra masa illudan - Guldalan earáid go mitalit maid nu - Searvvan stoahkamii ja geahččalan stoahkama suohtastahit

2. luohkká

Goas:	Fáddá:	Mihttomearri:	Válddahus/gálga
Borgemánu/ Čakčamánu	Ovttasbargu	Sihtat earáid fárrui stoahkamii ja oahppamii	- Máhtán barggadettiin čohkkát earáid bálddas - Máhtán luoikkahit ja máhcahit maid lean luoikkahan - Máhtán spealuid speallat ja earáiguin stoahkat - Máhtán stoahkamis čuovvut njuolggadusaid - Máhtán molsut buđaldeami muosehuhtekeahtá iežan dahje earáid
Golggotmánu/ Skábmamánu	Empatiija	Leat buorre mieloahppin	- Dajan smáđáhkes sániid earáide - Máhtán earáid rámidit - Ánun ándagassii jus lean meaddán - Jedđen jus soames lea váivvis
Juovlamánu/ Ođđajagemánu	Iešstallan iešluohtamuš	Duostat ja leat nugo lean	- Duosttan luohkkás dadjat maid oaivildan - Máhtán juoga dadjat jitnosit luohká ovddas - Čájehan earáide ahte guldalan maid sii dadjet - Máhtán mitalit mainna liikun buđaldit ja maid das liikon
Guovvamánu/ Njukčamánu	Iešstivren ovttasdoaimman	Máhttit heivehit iežan searvevuhtii ja earáid váldit vuhtii	- Vuorddán vuoru luohkkálanjas ja olgostohkamis - Máhtán oahpaheaddjis sihtat veahki jus leš juoga maid in ádde - Máhtán earáide addit ándagassii - Dajan smáđáhkes sániid eará mánáide ja rávesolbmui
Cuoŋománu/ Miessemánu	Vásttolašvuhta	Diehtit mii lea mu ja du	- Jearan earáin oažžut luoikkasin dinggaid - Veahkehan čorget sihke iežan ja earáid dinggaid - Lean joavkobargguin fárus - Doalan biergasiiddán ortnegis - Anán sihkkaris sisabeassama, Feide - Fierpmádathodden - juohkin

Miessemánu/ Geassemánu	Leaika ja illu	Čájehit ilu	- Máhtán muitalit mii mu ilosmahttá - Máhtán čaibmat go earát muitalit suohttasiid - Geahččalan fuobmát suohttasiid earáiguin luohkás - Máhtán geahččalit ja oaidnit orrujo juoga ođas somá
---------------------------	----------------	-------------	--

3. luohkká

Goas:	Fáddá:	Mihttomearri:	Válddahus/gálga
Borgemánu/ Čakčamánu	Ovttasbargu	Máhttit ovttasbargat buohkaiguin joavkkus	- Máhtán stoahkamis čuovvut njuolggadusaid - Máhtán vuoru vuordit - Máhtán evttohit fáttmasteaddji buđaldeami - Válddán earáid fárrui stoahkamii - Anán deastta go bargat joavkkus
Golggotmánu/ Skábmamánu	Empatiija	Váldit earáid vuhtii	- In čaimma earáid go muhtin vástida boastut - Čájehan ahte ádden earáid dovdduid - Lean olmmošlaš eará mánáid ja rávesolbmuid vuostá - Diedán ahte earát soitet sihke illosit ja váivašuvvat dainna maid dajan
Juovlamánu/ Ođđajagemánu	Iešstallan iešluohttamuš	Leat nugo lean	- Lean rámis iežan gálggaiguin - Máhtán hállat buriid iežan birra - Rámidan ja máhtán váldit vuostá rámi - Duosttan ságastallagoahtit ovttahkásaččaiguin
Guovvamánu/ Cuonjománu	Iešstivren ovttasdoaibman	Váldit vuhtii eará oahppiid ja rávesolbmuid. Čoavdit riidduid heivvolaš vugiin.	- Čuovun mielde go earát hállat dahje muitalit maid nu - Diedán mo galgga láhttet iešguđet dilálašvuodain - Dohkkehan ja gáimmadan singuin geat leat earáláganat go mun - Mus leat reaiddut maiguin vuohkkasit čoavdá riiddu
Cuonjománu/ Miessemánu	Vásttolašvuhta	Máhttit ovttasbargat earáiguin ja čuovvulit eanellogu	- Dohkkehan daguidan váikkuhusaid - Dagan skuvlabarggus buot buoremusa - Dohkkehan ahte dávjá mearrida eanellohku joavkkus - Guldalan maid earát dadjet go mii leat ovttas bargamin - Sihkkaris sisabeassan – fierpmádathodden – sisdoalu ja govaid juohkin
Miessemánu/ Geassemánu	Leaika ja illu	Čájehit ilu	- Ilosman go juoga ođđasa máhtán - Ilosman earáid bealis - Ádden ahte gean nu mielas sáhttá feara mii leat suohtas

4. luohkká

Goas:	Fáddá:	Mihttomearri:	Válddahus/gálga
Borgemánu/ Čakčamánu	Ovttasbargu	Dohkkehit bođustoahkama njuolggadusaid	- Máhtán čuovvulit njuolggadusaid maid earát leat stoahkamii gávnahan - Máhtán earáiguin ovttasráđiid soahpat njuolggadusaid hárrái - Máhtán fállat veahkehit sihke mánáid ja rávesolbmuid - Máhtán searvat joavkodoibmii dahje stohkosii mii lea juo álggahuvvon.

Golggotmánu/ Skábmamánu	Empatija	Máhttit áddet mo earáin lea dilli	- Máhtán dovdat earáid muhtogeahčastaga ja rumašgiela - Máhtán čájeht ahte guldalan earáid - Máhtán čájeht miehtemiela jus soames lea bávččagahtton - Geahččalan jurddašit maid earát dovdet iešguđet dilálašvuođain
Juovlamánu/ Ođđajagemánu	Iešstallan iešluohttámuš	Duostat leat vuoigalaš ja dovddastit meaddima	- Dieđán ahte oahppá meaddádemiin - Máhtán jearrat jus imaštalan maid nu - Máhtán muitalit mas lean čeahppi - Máhtán álggahit ja loahpahit ságastallama - Dieđán ahte muhtin háve sáhtán meaddit, muhto ahte dan sáhtttá divvut
Guovvamánu/ Njukčamánu	Iešstivren ovttasdoaibman	Máhttit báhkkođit dárbbuidis ja áddet iežas	- Máhtán muitalit man birra - Dárbbášan veahki ja doarjaga - Doahttalan mieloahppiidasan - Máhtán čuovvut bagadusaid ja válbmet bargguid - Válddán ovddasvástádusa luohká ja skuvlašilju ortnegii - Válddán lohku joavkovuortnuheami heivvolaš láhkai - Doahttalan ortnetnjuolggadusaid
Cuoŋománu/ Miessemánu	Vásttolašvuohta	Váldit ovddasvástádusa skuvlabargguide	- Válddán ovddasvástádusa addit bargobihtáid rivttes áigái - Máhtán váldit vuostá ja muitit dieđu - Áimmahušan skuvlabiergasiiddán - Dieđán ahte mus lea ovddasvástádus iežan bargobihtáide ja dahkamusaide - Fierpmádathodden – kritihkalaš gáldogeavaheapmi
Miessemánu/ Geassemánu	Leaika ja illu	Dovddahit ilu	- Máhtán somás fearániid muitalit - Máhtán muitalit go ilosman mainna nu - Duostan earáide čájeht mii mu ilosmahtta - Ádden ahte buohkain ii leat seammalágan humora go mus

5. luohkká

Goas:	Fáddá:	Mihttomearri:	Válddahus/gálga
Borgemánu/ Čakčamánu	Ovttasbargu	Váldit álgaga	- Lean viššal oahppandilálašvuođain - Lean čeahpes oahppanguoibmi mángga oahppái luohkás - Dusten konstruktiivva máhcahemiid oahpaheaddjiin ja mieloahppiin - Evttohan bargobihtái čovdosiid
Golggotmánu/ Skábmamánu	Empatija	Dadjat smáđáhkes sániid nubbi nubbái	- Rámidan mieloahppiid árjja, sihke fágalaččat ja sosiálalaččat - Vuođuštan manne rámidan earáid - Hálan čábbát mieloahppiiguin ja rávesolbmuiguin - Máhtán leat smáđáhkes singunge geaiguin in nu olu stoaga
Juovlamánu/ Ođđajagemánu	Iešstallan iešluohttámuš	Leat oadjebas alccesis	- Duostan juoga ovdanbuktit luohkás - Doalahan iežan oaiviliid ja doahttalan ahte earáin lea eará oaivil - Gieđahalan ja čoavddán riidduid - Válddán buorre menolaččat earáiguin oktavuodá
Guovvamánu/ Cuoŋománu	Iešstivren ovttasdoaibman	Čájeht dábálaš olmmošlašvuođa	- Vuorddán vuoru go earet leat hállamin - Rávkkan buori beaivvi geahčastagain - Guldalan ja geahčan sutnje guhte lea hállamin - Dajan “giitu” jus oktage mu veahkeha ja fálan nuppiid veahkehit

Cuoŋománu/ Miessemánu	Vásttolašvuohta	Váikkuhit dasa ahte buohkat loktet joavkkus	• Lean mieloahppiide buorre rollamálle • Čájehan fuola ja huvdda • Lean givssideami vuostá • Duosttan mitalit jus oktage givssiduvvo • Barggan árjjalaččat buori luohkkábirrassa ovdii • Fierpmádathodden – gulahallan
Miessemánu/ Geassemánu	Leaika ja illu	Dovddahit ilu go earát máhttet	• Rámidan ja rábmmon mieloahppiid geat buriid barget • Olden luohkkáustibiiddán • Čájehan ilu earáid bealis • Sáhtán leat buorre mielas vaikke mu searvi dahje mu joavku ii vuoitte gilvvu

6. luohkká

Goas:	Fáddá:	Mihttomearri:	Válddahus/gálga
Borgemánu/ Čakčamánu	Ovttasbargu	Deattuhit nubbi nuppis dan buori	• Attán positiivva máhcaheamiid earáid daguide ja bargguide • Guldalan ja dohkkehan earáid oaiviliid • Máhtán dadjat masa liikon earáin luohkás/joavkkus • Geahččalan jurddašit ahte earát dáhtošedje munnje buori
Golggotmánu/ Skábmamánu	Empatija	Dohkkehít ahte earát leat earáláganat go mun	• Ádden ahte sáhtta válljet iešguđet láhkai iešguđet dilálašvuođain • Dieđán ahte eai buohkat liiko eaige jurddaš dan seamma go mun • Dieđán ahte earáin sáhtta leat eará sodju dahje osku go mus, iige daga maidege • Dieđán ahte min joavkkus lea sadii mánggalágan hámiide, oaiviliidda, gárvviide ja eará dinggaide man geažil mii leat mánggaláganat
Juovlamánu/ Ođđajagemánu	Iešstallan iešluohtamuš	Ieš válljet	• Hálddašan joavkovuortnuheami • Dieđán ahte mearkkašan juoidá alccen ja earáide • Dovddahan alddán mánggalágan dovdduid • Máhtán doalahit daid maid válljen, muhto maddái miedihit ahte sáhtán jallaid válljet
Guovvamánu/ Njukčamánu	Iešstivren ovttasdoaimman	Gierdat vuostegiedageavvama	• Gierddan vuoittáhallas ja váldit boastut • Válddán ovddasvástádusa iežan daguide go daid miedihan • Hálddašan dovdat gáđašvuođa • Birgehalan vaikke juoga orru munnje váttis, ja dieđán ahte sáhtán jearrat veahki
Cuoŋománu/ Miessemánu	Vásttolašvuohta	Váldit ovddasvástádusa searvevuođa ovdii	• Válddán ovddasvástádusa skuvlla opmodahkii • Loaiddan buorre ovddasteaddjin skuvlla ovddas go mis leat guossit ja leat guosis • Čuovun njuolggadusaid ja vuordamušaid go leat mátkkis • Mitalan jus navddán ahte soames ii loavtte skuvllas dahje sus lea váttes dilli • Digitála meanut, vrd. duodalašvuođain, smiehtas ovdal go deaddilat, ođas prográmmaid
Miessemánu/ Geassemánu	Leaika ja illu	Dovddahit ilu go earát máhttet	• Attán iešoaivválaš máhcaheami go earát dahket juoga buori • Anán árvvus go earát olahit juoga • Udnnon earáide buriid bohtosiid • Máhtán eará oahppiid rábmot

7. luohkká

Goas:	Fáddá:	Mihttomearri:	Válddahus/gálga
Borgemánu/ Čakčamánu	Ovttasbargu	Ávkástallat guđet guoibmámet iešvuodaiguin joavkkus	• Veahkehan joavkkus dainna maid máhtán • Máhtán bargat mainna nu vaikke in liiko dan nu bures • Geahččalan veahkehit sin geat leat muinna seamma joavkkus • Geahččalan oaidnit earáid nannodaga joavkkus
Golggotmánu/ Skábmamánu	Empatiija	Áddet ahte buohkat leat seamma árvvolaččat	• Lean fátmasteaddji • Čájehan gierdilvuoda earáid oaiviliidda • Ádden ahte earáin sáhttet leat eará oaivilat go mus • Dieđán ahte buohkain lea seamma árvu beroškeahhtá masa oskkot, geaid dahje masa liikojit dahje mo sii nektet
Juovlamánu/ Ođđajagemánu	Iešstallan iešluohttámuš	Leat diđolaš iežas dovdduid dáfus	• Máhtán govvidit mánggalágan dovdduid mat mus leat • Máhtán dovddahit ahte leango suhtus, ilus, gáđaš, rámis jna. • Dieđán geainna sáhtán háleštit jus mus lea váttis dilli • Sáhtán dovdduidan muddet dahje bivdit veahki daid muddet
Guovvamánu/ Njukčamánu	Iešstivren ovttasdoaimman	Čoavdit riidduid sániiguin ja veahkehit earáid go dárbbasit	• Máhtán čoavdit riidduid geavatkeahhtá veahkaválddi dahje dajakeahhtá bávvčagahtti sániid • Duosttan leat iešbirgejeaddjin • Máhtán leat eará oaivilis riidalkeahhtá dahje unohasttekeahhtá • Geahččalan riidduide gávdnat čovdosa • Bivddán veahki čoavdit riidduid jus dan dárbbasan
Cuoŋománu/ Miessemánu	Vásttolašvuohka	Váldit ovddasvástádusa iežas daguide fágalaš ja sosiálalaš oktavuođain	• Válddán ovddasvástádusa iežan láhttenvuohkái • Dieđán ahte maid dagan sáhtá čuohtat earáide, sihke buriin ja baháin • Válddán ovddasvástádusa iežan oahppamii • Dieđán mo galgga láhttet go lean earáiguin fárrolaga • Fierpmádathodden – smiehtas ovdal deaddilat, leage rabas dáhpusaid dáfus
Miessemánu/ Geassemánu	Leaika ja illu	Sáhttit iežas čuibmat ja bilkidit	• Dovddan ilu go dagan juoga earáide • Gierddan ahte soames muinna leikoša ja dádju • In leat nu duođalaš ja sáhtán iežan čuibmat • Máhtán oaidnit ahte ieš sáhtán dahkat juoga maid earát sáhttet čuibmat ja mat sin mielas leat somát

8.-10. luohkát

Goas:	Fáddá:	Mihttomearri:	Válddahus/gálga
Borgemánu/ Čakčamánu	Ovttasbargu	Máhttit earáid áddet ja vuodjudit iežas earáid dillái	• Attán miehtemielat máhcahemiid • Guldalan bures ja gidden earáide fuomášumi • Dulkon ja áiccan earáid rumašgiela • Lean smáđáhkes earáid vuostá • Vuhtiiválddán iežan ja earáid dovdduide • Ádden ja doahttalan earáid oaivila • Oainnán goappašiid beliid riiddus
Golggotmánu/ Skábmamánu	Empatiija	Máhttit bargat ovttas earálágan olbmuiguin mánggalágan bargguiguin	• Ráfáiduhtán iešguđet dilálašvuodain • Ovttasbarggus fátmastan ja gierddan buohkaid • Divttán earáid buktit ovdan dan mas sii leat čeahpit • Ieš veahkehan iežan ideaiguin ja gálggaiguin • Máhtán hábmet ja čuovun njuolggadusaid • Guldalan earáid ideaid ja oaiviliid
Juovlamánu/ Ođđajagemánu	Iešstallan iešluohtamuš	Máhttit váldit álgaga, dovddahit oaiviliiddis ja vuostálastit joavkovuortnuheami	• Duosttan doalahit oaiviliiddán • Bivddán veahki • Mus lea iešádejujpmi • Máhtán ovddidit ávkkálaš moaitaga • Duosttan rahpat buori gaskavuodaide mieloahppiide ja oahpaheaddjiide
Guovvamánu/ Njukčamánu	Iešstivren ovttasdoaibman	Máhttit muddet dovdduid ja láhttema gaskasaš gaskavuoda, ja heivehit reakšuvnnaid dilálašvuhtii	• Čoavddán riidduid sániiguin • Máhtán soahpat • Vuorddán vuoru • Smiehtastan ovdalgo reageren • Miedihán meaddádeami • Dohkkehan ahte earát sáhttet meaddádit • Gierddan sihke vuoittu ja vuoittáhallama • In dárbbas mitalit visot maid jurddašan dahje diedán/suollemas ságastallamat
Cuonjománu/ Miessemánu	Vásttolašvuolta	Máhttit váldit ovddasvástádusa iežas daguide ja daid čuovvumušaide	• Čuovun njuolggadusaid ja dieđuid • Čájehan huvdda iežan, skuvlla ja earáid dávviriidda ja bargguide • Válddán ovddasvástádusa iežan oahppamii ja iežan oassái oktasašdoaimmain • Doalan áigemeeriid • Fierpmádathodden – leat ustit nehtas, garvit geahččalusaid
Miessemánu/ Geassemánu	Leaika ja illu	Máhttit illudit go earáin oazžu buorremenolaš fuomášumi ja earáid ja iežas birgehallama dihtii	• Illudan earáid bealis • Máhtán váldit vuostá rámideami • Attán rámidemiid • Lean smáđáhkes ja vuollegaš earáid vuostá • Sáhtán jierástuvvat ja leat iešoaivválaš go dilálašvuolta dan diktá • Čaimman earáiguin, in goassige earáid • Dajan ja dusten áššiid jáhkkevaččat